

Från sågverk till bakverk

En kartläggning av hinder och möjligheter
för landsbygdsföretagare med kombinationsverksamhet.
En del av visionen Sverige – det nya matlandet.

Utgiven av Länsstyrelsen i Västra Götalands län med finansiering från Landsbygdsdepartementet.

Rapportnr: 2011:60

ISSN: 1403-168x

Foto: *Bo Johansson, framsidan | Hanna Thorén Karlsson, baksidan | Catharina Johansson s. 4, 8, 18, 22, 27, 61 | Lisa Nestorsson s. 11, 14, 17 | Mikael Almse s. 12, 13, 67 | Robert Dahlberg s. 30, 68 | Björn Tesch s. 28 | Måns Langhjem s. 33 | Everts sjöbod s. 37 | Martin Fransson s. 38 | Ingrid Olsson INO annonsbyrå s. 62 | Amelie Wintzell s. 54 |*

Uppdragsgivare: Landsbygdsdepartementet

Uttredare: Niklas Silfverlood på uppdrag av länsöverdirektör Göran Bengtsson

Kontakt: 031-60 52 39, niklas.silfverlood@lansstyrelsen.se

Upplaga: 1 500 ex

Tryck: Elanders, oktober 2011

Papper: Arctic Silk + (omslag 250 g, inlaga 130 g)

Form: Amelie Wintzell

Från sågverk till bakverk

En kartläggning av hinder och möjligheter
för landsbygdsföretagare med kombinationsverksamhet.

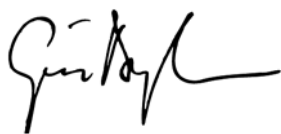
En del av visionen Sverige – det nya matlandet.

Förord

► Sverige som Europas nya matland är en vision som steg för steg håller på att förverkligas. Vårt land har fantastiska tillgångar i råvaror, natur och kultur som vi själva men som också gäster från andra länder gärna vill uppleva. Svensk mat har ett gott renommé, med en kvalitet som fler borde få möjlighet att pröva. För att visionen om Sverige som det nya matlandet ska förverkligas på alla plan krävs ett ökat samarbete mellan branschens alla led, aktörer och myndigheter.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län har genom regeringens kartläggningsuppdrag mött många landsbygdsföretagare med kombinationsverksamhet. Här finns en entreprenörsanda som andas idéer och som ser lösningar före hinder. Företagarna vill gärna vara med och uppfylla visionen om Sverige – det nya matlandet. Det kommer dock att gå lättare för företagen om vi kan undanröja hinder. Länsstyrelsen har i denna kartläggning lagt pusselbitarna på bordet, satt fokus på ett antal fördjupningsområden och gett förslag till åtgärder.

Göran Bengtsson
Länsöverdirektör

Lars Bäckström
Landshövding

Innehåll

Sammanfattning	9		
Livsmedelskontroll	11	Tillämpning av kommunens livsmedelskontroll	49
Samordning och samarbete	11	Övriga hinder och lösningar	56
Upphandling	12	Bed & Breakfast	56
Tillvarata utländsk kompetens	12	Bredband	56
		Certifiering av handeln	57
		»Hjälporganisationer«	57
Uppdragets upplägg	15	Information och kommunikation	58
Bakgrund	15	Jakt	58
Syfte	16	Storstad och landsbygd	58
Metod	16	Tillvarata utländsk kompetens	58
Organisation	17	Transport och logistik	59
		Utbildare och utbildningar	59
Måltidsturismens förutsättningar	19		
Turism	23	Goda exempel, tips och idéer	63
Kvalitet	23	Finansieringsalternativ	63
Upphandling	24	Livsmedelssamverkan	64
Coachning	25	Marknadsföring, information och kommunikation	65
Samordning	25	Turistsamverkan	65
Samarbete	26	Upphandling	66
		Utbildningar, råd och stöd	66
		Utländsk kompetens	66
Hinder och förslag till lösningar	29		
Kategori	30	Referenser	69
Alkohol	30		
Bageri	32		
Frukt, grönt och honung	32		
Kött	33		
Skaldjur, fisk och vattenbruk	36		
Myndigheter	39		
Kommunen	40		
Länsstyrelsen	44		
Livsmedelsverket	47		
Trafikverket	48		

Sammanfattning

Regeringen har gett Länsstyrelsen uppdraget att kartlägga de administrativa krav som landsbygdsföretag med kombinationsverksamhet möter inom Västra Götalands län.

Resultatet av kartläggningen ska kunna överföras och komma till användning i övriga län.

► Uppdraget har genomförts öppet och dialogparterna har varit delaktiga från planeringen av uppdraget till slutförandet. En dialoggrupp har bildats för att bistå i arbetet. Dialoggruppen har bestått av representanter från Länsstyrelsen, företagare, kommuner, Göteborg & Co., LRF, Lokalproducerat i Väst AB, Västsvenska turistrådet och Matlandetambassadörerna¹ i länet. Samrådsparter och branschorganisationer har fått regelbunden information.

Rapporten och dess slutsatser utgår från de berättelser som Länsstyrelsen har fått under samtal med företagare, myndigheter, branscher och organisationer. För att få ett större urval har de kvalitativa intervjuerna kompletterats med två kvantitativa telefonenkätundersökningar som redovisas i en separat konsultrapport.

Enligt Tillväxtverket² har 99,9 procent av de administrativa kostnaderna³ på livsmedelsområdet sin grund i eller motsvarar EU-rättsliga krav. Det har under kartläggningen visat sig att administration är ett hinder bland många för landsbygdsfö-

retagare med kombinationsverksamhet. Enligt samråd med landsbygdsdepartementet och med utgångspunkt i de första samtalen med företagare, bör de administrativa hindren därför ses i ett bredare perspektiv.

Ett stort antal hinder och förslag till konkreta åtgärder har kommit fram i kartläggningen. Här nämns några av de viktigaste. Dessa och många fler beskrivs mer i denna rapport.

► Slakteriföretagen möter ett stort antal hinder när det bland annat gäller avfallshantering, avgifter, livsmedelskontroll och transporter.

FÖRSLAG: *En kartläggning/utredning tillsätts för att göra en fullständig genomlysning av slakteriområdet, med tillhörande områden såsom kontroll och transporter.*

► Mindre företag med koppling till fisk- och skaldjur har svårt att etablera sig inom turistsektorn.

FÖRSLAG: *Jordbruksverket ser i samarbete med Havs- och vattenmyndigheten och i samarbete med länsstyrelserna över möjligheterna att stimulera mindre företag inom fisk- och skaldjursbranschen.*

► Fisketurismföretag är viktiga för att utveckla näringen men definieras i dag som fritidsfiskare. Detta gör att de omfattas av samma regler som fritidsfiskare när det till exempel gäller antal red-

¹ De 26 regionala (varje landskap plus Sameland) Matlandetambassadörerna ska sprida visionen om Matlandet Sverige på regional nivå och även föra fram de regionala företrädarnas idéer till regeringen.

² Näringslivets administrativa kostnader för livsmedelsområdet, rapport 0062, s. 19

³ En administrativ kostnad för företag uppstår när det finns ett krav i en författning eller anvisning i ett allmänt råd som innebär att någon form av information ska upprättas, lagras och/eller överföras. Förklaringen är från Tillväxtverket.

skap, vilket försvårar för dessa företag att utöva sin verksamhet.

FÖRSLAG: *Fisketurismens förutsättningar vidareutvecklas vad gäller bland annat redskapsbegränsning, saluförbud och behörighet. Frågans komplexitet gör att berörda intressenter måste samarbeta. Jordbruksverket och länsstyrelserna bör därför inför 2012 bereda frågan med prioritet och ge förslag till förenklingar för fisketurismen.*

- Egenproducerade alkoholprodukter får inte säljas direkt till kund på gården.

FÖRSLAG: *Förslagen om gårdsförsäljning i delbetänkandet av utredningen om vissa alkoholfrågor (sou 2010:98) bör genomföras. Ur näringspolitisk synvinkel skulle livsmedelsbranschen och kombinationsföretag på landsbygden gynnas. Denna fråga ska dock även bedömas i ett samlat folkhälso- och alkoholpolitiskt perspektiv.*

- Sverige har inte någon skattereduktion för inköp av alkohol för tillverkning.

FÖRSLAG: *En skattereduktion bör övervägas även i Sverige, för att underlätta för lokalproducenterna.*

- Det är kostsamt för en mindre företagare att förädla sina produkter av till exempel frukt, grönt och honung.

FÖRSLAG: *Jordbruksverket och länsstyrelserna tar fram stödprogram som underlättar för företag att samarbeta om mobila anläggningar.*

- Fler företag, särskilt mindre, anger att ansökningsprocessen för att få stöd från lansbygdsprogrammet är omfattande. Företagaren anger även problem med likviditet, sena utbetalningar, redovisning och snäva ramverk.

FÖRSLAG: *Jordbruksverket och länsstyrelserna utvecklar i samarbete med näringen enklare*

ansökningsrutiner och prövar möjligheten till förskott, lättare redovisning, bättre uppföljning och förutsättningarna att få stöd till marknadsföring och egen arbetstid, i samband med ny landsbygdsprogramperiod.

- Livsmedelsverkets avgiftsklassning är svår att förstå.

FÖRSLAG: *Klassificeringssystemet utvärderas och jämförs (benchmarking) med andra länders system för kontrollavgifter.*

- Trafikverkets bedömning av skyltning och avgifter är inte likvärdig över hela landet.

FÖRSLAG: *Trafikverket ser över sina regler för skyltning och avgifter för att göra likvärdiga bedömningar i hela Sverige.*

- Livsmedelskraven på Bed & Breakfast är omfattande vilket leder till svårighet att utöka verksamheten.

FÖRSLAG: *Livsmedelskraven för Bed & Breakfast ses över för att skapa större möjligheter till exempelvis frukostservering. En ökning av antalet bäddar ger även utvecklingsmöjligheter.*

- Många landsbygdsföretagare saknar tillgång till bredband. Behovet av bredband för landsbygden beräknas till fyra miljarder de närmaste fem åren.

FÖRSLAG: *Bredband byggs ut, som en viktig förutsättning för företagare på landsbygden.*

- Krav ställs många gånger från butiker att företagaren ska vara IP-certifierad⁴ men samma krav på certifiering ställs inte alltid på handeln, vilket gör att kvalitetskedjan kan bli lidande. En ökning av IP-cerifierade butiker sker dock kontinuerligt.

FÖRSLAG: *Branschens aktörer bör fortsätta arbeta för en likartad certifiering.*

⁴ Integrerad produktion, certifiering framtagen för olika livsmedelsområden.

► Det är svårt att hitta rätt information i »skogen« av myndigheter och webbsidor.

FÖRSLAG: *En ingång skapas med en huvudman där företagare, utbildare, konsulter med flera kan söka hjälp. En samlad matlandetportal vore en fördel.*

► Ett stort antal konsulter utbildar inom livsmedelsområdet, till exempel inför certifiering, men de håller inte alltid den kvalitetsnivå som krävs.

FÖRSLAG: *Konsultinsatser och rådgivning som finansieras med statliga medel ska vara kvalitetssäkrade.*

Länsstyrelsen i Västra Götalands län har även valt att lyfta upp ett antal strategiska områden som har återkommit, där strukturella åtgärder behöver vidtas.

Livsmedelskontroll

Företagarna har framfört kritik gentemot kommunens livsmedelskontroll och bristande kompetens hos inspektörerna. Företagarna nämner också behovet av mer rådgivning. Inspektörerna bekräftar behovet av utbildningsinsatser. Hur kommunerna planerar, utför och tar betalt för sin livsmedelskontroll, skiljer sig från kommun till kommun, vilket kan leda till en snedvriden konkurrens.

FÖRSLAG: *Betydande insatser genomförs för att effektivisera och göra livsmedelskontrollen mer likvärdig över landet. Detta kräver i sin tur betydande insatser gentemot kommunerna när det gäller rådgivning och normer för regeltillämpning. Ett alternativ kan vara att länsstyrelserna tar över hela eller delar av kontrollverksamheten från kommunerna. Syftet är att uppnå en samlad specialistkompetens och större likvärdighet, både vad gäller livsmedelskontrollen och för att skapa likvärdiga förutsättningar för företagen.*

Samordning och samarbete

Ett stort antal företagare anger i kartläggningen att det behövs ökad samordning mellan myndigheter. Livsmedelsverket har fått medel för att bland annat utöka sitt stöd

till livsmedelsinspektörerna. Samtidigt har länsstyrelserna en viktig roll i landsbygdsprogrammet och när det gäller att samordna statliga myndigheter i länen.

Om länsstyrelserna aktivt samordnar de statliga myndigheterna, kan resurser frigöras för utveckling och samarbete inom området. Att berörda myndigheters verksamheter i länet samlokaliseras med länsstyrelserna skulle till exempel öka möjligheten till samarbete och minska kostnaderna.

FÖRSLAG: Länsstyrelserna ges ett större ansvar för att öka samarbetet mellan nätverk, projekt, organisationer och statliga myndigheter.

översyn av upphandlingsdirektivet, pröva förändringar som underlättar för miljökrav och för fler lokala anbudsgivare vid upphandling av livsmedel.

Upphandling

En del kommuners upphandling har överklagats vilket har lett till att de fått göra om sin upphandling, ofta för att man satt krav på djurskyddsregler eller att råvarorna ska vara lokalproducerade. Det går dock att upphandla och samtidigt få in krav som gynnar den mindre landsbygdsföretagaren. Detta har ett antal kommuner visat.

FÖRSLAG: Miljöstyrningsrådets roll utökas vad gäller information och vägledning till företag och upphandlare i syfte att underlätta för miljökrav och anbud från lokala producenter. Regeringen bör dessutom överväga möjligheterna att, utifrån Konkurrensverkets rapport⁵ och i samband med EU:s

Tillvarata utländsk kompetens

En del av de flyktingar och invandrare som kommer till Sverige har kompetens inom de gröna näringarna såsom mat och turism samt livsmedelsexport.

FÖRSLAG: Förslagen i betänkandet *Mångfald som möjlighet* (SOU 2008:56) genomförs så långt som möjligt.

Till ovanstående hinder och förslag till åtgärder kommer ett stort antal goda exempel på bland annat finansieringsalternativ, livsmedels- och turist-samarbete, marknadsföring och webblösningar, samt tips på organisationer som ger råd och stöd.

⁵ Uppdraget redovisas i två rapporter »Mat och marknad – från bonde till bord« och »Mat och marknad – offentlig upphandling«.

Uppdragets upplägg

»Företagare fyller i 90 miljoner dokument till 92 myndigheter till en kostnad av 92 miljarder.«

/CITAT FRÅN LIVSMEDELSFÖRETAGENS DAG 2011

Bakgrund

► Sverige – det nya matlandet är en vision om att skapa fler jobb och tillväxt genom framför allt satsningar på mat- och livsmedelsproduktion i kombination med turism. Visionen har fem fokusområden: offentlig mat, primärproduktion, förädlad mat, matturism och restaurang⁶. Målet är att utveckla var och ett av de fem fokusområdena så att Sverige blir ett framstående mat- och turismland.

Regeringen har gett Länsstyrelsen uppdraget⁷ att kartlägga de administrativa krav som landsbygdsföretag med kombi-

nationsverksamhet⁸ möter inom Västra Götalands län. Efter samråd med landsbygdsdepartementet och med utgångspunkt från de första samtalen med företagare, ska de administrativa hindren ses i ett bredare perspektiv. Resultatet av kartläggningen ska kunna överföras och komma till användning i övriga län.

Projektet är i linje med målsättningarna inom satsningen Sverige – det nya matlandet vad gäller att minska regelbördan för företagen, och därigenom underlätta nyetablering och expansion i syfte att öka sysselsättning och tillväxt inom sektorn.

Regeringens övergripande mål för förenklingsarbetet är att åstadkomma en märkbar positiv förändring i företagens vardag. Som ett led i detta ingår målet att företagens administrativa

Numera är nästan alla regler om livsmedel utarbetade inom EU, och de gäller också inom hela EU. Det finns regler av många olika slag:

EU-förordningar som publiceras i Europeiska unionens officiella tidning, EUT, och som gäller som svensk lag.

Livsmedelslagen och livsmedelsförordningen som publiceras i svensk författningssamling, SFS.

Livsmedelsverkets föreskrifter som finns i Livsmedelsverkets författningssamling, LIVSFS (tidigare SLVFS).

EU-beslut som arbetas in i Livsmedelsverkets föreskrifter eller som föreskrifterna hänvisar till.

/WWW.LIVSMEDELSVERKET.SE

6 Offentlig mat är den mat som serveras bland annat i skolor och inom äldreomsorgen. Primärproduktion omfattar produktion, uppfödning eller odling av primärprodukter inklusive skörd, mjölkning och produktion av livsmedelsproducerande djur för slakt, jakt, fiske och insamling av vilda produkter som bär och svampar (EG 178/2002). Förädling är när det primärproducerade blir till exempel saft, marmelad, korv, yoghurt och ost.

7 För uppdragsbeskrivning hänvisas till [www.lansstyrelsen.se/vastragotaland/Om Lansstyrelsen/Vårt uppdrag/Projekt/Projekt Matlandet Sverige](http://www.lansstyrelsen.se/vastragotaland/Om_Lansstyrelsen/Vart_uppdrag/Projekt/Projekt_Matlandet_Sverige). Regeringsbeslut 19 augusti 2010 (Jo2010/2529).

8 Företag som har minst två olika verksamhetsgrenar exempelvis primärproduktion av kött som sedan förädlas till korv, hamburgare med mera och säljs i den egna gårdsbutiken.

kostnader⁹, inom Landsbygdsdepartementets område, ska minska med 50 procent fram till och med 2014.

För att uppnå det övergripande målet om en märkbar positiv förändring i företagens vardag är det viktigt att arbetet med att förenkla för företagen får ett ökat genomslag på regional och lokal nivå. Förenklingar har hittills gjorts inom flera olika områden, men för företag med hög diversifiering av verksamheten såsom företag med livsmedels- och turismverksamhet, föreligger likväl ett stort behov av förenklingar. Många olika verksamhetsområden innebär att flera regelverk styr verksamheten och att många myndighetskontakter måste upprätthållas.

Syfte

Att kartlägga möjligheter till förenkling för landsbygdsföretag med kombinationsverksamhet.

Att genom kartläggningen skapa bättre förutsättningar till nyetablering och expansion i syfte att öka sysselsättning och tillväxt inom sektorn.

Detta sker framför allt genom satsningar på mat- och livsmedelsproduktion i kombination med turism.

Metod

Länsstyrelsen fick i uppdrag att kartlägga de eventuella hinder som landsbygdsföretagare möter i sin verksamhet. Det stod snart klart att den positiva och framåtblickande anda som många företagare har idag, gav minst lika många lösningar som det fanns hinder. Kartläggningens upplägg blev på detta sätt mer inriktat på att se möjligheter än hinder. Det är viktigt att understryka att uppdraget inte följer den regelförenklingsmetod som till exempel Tillväxtverket, Livsmedelsverket med flera

myndigheter använder sig av. Detta är en kartläggning som visar på områden där fortsatt regelförenklingsarbete behövs.

Rapporten och dess slutsatser utgår från de berättelser som Länsstyrelsen fått under samtal med företagare, myndigheter, branscher och organisationer.

Mat och turism är kärnan i många företagares verksamheter och då ofta i samarbete med andra. En beskrivning av måltidsturismen och dess förutsättningar inleder därför rapporten och följs av de hinder och förslag på lösningar som framkommit. Som komplement finns faktarutor, samt citat från de intervjuade.

Dialogen har varit utgångspunkten för att få fram de hinder och lösningar som har beskrivits vad gäller administration, men även inom andra områden. För att få en så stor bredd som möjligt på verksamheter och områden i kartläggningen har ett företagsregister från Lokalproducerat i Väst AB använts som underlag.

- ☒ Bageri & spannmålsprodukter
- ☒ Fisk & skaldjur
- ☒ Fukt & Grönt
- ☒ Förädlade produkter
- ☒ Kött, slakteri, chark & ägg
- ☒ Mejeri

Företagarna kan utöver sin primärproduktion ha exempelvis boende, gårdsbutik, gårdsrestaurang och upplevelseaktiviteter. Lokalproducerat i Väst AB:s lista gör inte några anspråk på att vara komplett. Någon annan listning av företag med kombinationsverksamhet finns dock inte i nuläget.

Tillväxtverkets databas MALIN har varit en hjälp i att identifiera de mätresultat som uppnåtts inom exempelvis livsmedelsområdet. Den har även gett en god inblick i vilka regler och lagar som styr varje enskild del.

För att få ett större urval har de kvalitativa intervjuerna kompletterats med två kvantitativa telefonenkätundersökningar. Företaget CMA har

⁹ En administrativ kostnad för företag uppstår när det finns ett krav i en författning eller anvisning i ett allmänt råd som innebär att någon form av information ska upprättas, lagras och/eller överföras. Förklaringen är från Tillväxtverket.

genomfört dessa genom samtal till 165 företag med kombinationsverksamhet samt till livsmedelsinspektörer och näringslivsutvecklare i 37 kommuner (en i varje kommun) av totalt 49 kommuner i länet. För mer information om rapportens upplägg och resultat hänvisas även till www.lansstyrelsen.se/vastragotaland.

Förutom ovanstående och sedvanlig omvärldsbevakning genom tidningsartiklar, webb, betänkanden, faktaböcker med mera, har bland annat besök gjorts hos 31 företag (19 kvinnor och 22 män¹⁰) med kombinationsverksamhet inklusive nätverk. Länsstyrelsens företrädare har också deltagit i utbildningar inom livsmedel, studieresor, konferenser, workshops och symposium inom olika områden utifrån visionen om Sverige – det nya matlandet. Samråd har genomförts med berörda statliga myndigheter och branschorganisationer samt berörda enheter inom Länsstyrelsen i Västra Götalands län. En webbsida har skapats och uppdaterats regelbundet. Artiklar om uppdraget har skrivits. Länsstyrelsen medverkade även i arbetet med den rapport som Länsstyrelsen i Kronobergs län lämnade till Näringsdepartementet i december 2010, där förslag ges om hur länsstyrelsernas arbete med att förenkla för företag bör utformas.

Organisation

Uppdraget har genomförts öppet och dialogparterna har varit delaktiga från planeringen av uppdraget till slutförandet. En dialoggrupp har bildats för att bistå i arbetet. Dialoggruppen har bestått av representanter från Länsstyrelsen, företagare, en kommun från varje kommunalförbund i länet förutom Göteborgs stad, Göteborg & Co., LRF, Lokalproducerat i Väst AB, Västsvenska turistrådet

och Matlandetambassadörerna¹¹ i länet. Dialoggruppen träffades tre gånger.

Projektledningsgruppen har varit tvärssektoriellt sammansatt inom Länsstyrelsen. Samrådsparter och branschorganisationer har regelbundet informerats både muntligt (möten, konferenser och intervjuer) och digitalt (e-post och webb).

10 Vissa företag som besökts drivs av två personer, därav fler personer än företag.

11 De 26 regionala (varje landskap plus Sameland) Matlandet-ambassadörerna ska sprida visionen om Matlandet Sverige på regional nivå och även föra fram de regionala företrädarnas idéer till regeringen.

Måltidsturismens förutsättningar

»Måltidsturism är inte bara ätandet utan upplevelsen«

/GÖTEBORG & CO

► Medverkande företagare, kommuner och andra har på olika sätt berättat om vad måltidsturism är för dem, om huvudsakliga hinder och, framför allt, om vilka möjligheter som finns. Följande kapitel tar upp en del av det som kom fram, men även delar av resultatet från CMA:s telefonenkätintervjuer.

I sammanställningen som Livsmedelsföretagen (Li) gjort för 2010 framgår att lokalproducerat är »hett« just nu. Om man slår ihop det som ofta förknippas med lokalproducerat – hög upplevd kvalitet, lokalproducerat och ekologiskt, är 55 procent av medlemsföretagen överens om att lokalproducerat är trendigt. I rapporten säger man vidare: »... som livsmedelsproducent är man en del i en tydligt trendkänslig verksamhet. Konsumenttrender kan röra sig snabbt i olika riktningar, med varierande uthållighet. För livsmedelsföretagen gäller det att

vara lyhörda och flexibla för att vinna framgång på den kräsna konsumentmarknaden.« Under Livsmedelsföretagens dag 2011 framgick det att närproducerat inte är någon trend utan är här för att stanna och bli än mer betydande.

Begreppen lokalproducerat, närproducerat, härproducerat används och ger uttryck för att »kärt barn har många namn«. Vad vi än väljer för term är alla landsbygdsföretagare överens om att det lokalproducerade (termen som används i denna rapport) är viktigt för att utveckla landsbygden och Sverige. Lokalproducerat kan ses både utifrån geografiskt och emotionellt perspektiv. Det skiljer sig åt beroende på var du befinner dig. Är du från en storstad så kan det geografiska vara förknippat med hela Sverige, medan det emotionella är förknippat med en speciell maträtt/råvara. Men om du är ifrån en mindre ort,

Matlandsmål – Förädlad mat

- Det ska vara enkelt, lönsamt och roligt att vara livsmedelsföretagare i Sverige.
- Lönsamheten bland livsmedelsföretagen ska öka.
- Antalet livsmedelsföretag ska öka med 20 procent till 2020.
- Livsmedelsexporten ska fördubblas till 2020, från dagens ca 50 miljarder till 100 miljarder.
- Livsmedelsexporten ska vara en av Sveriges mest betydande exportsektorer.
- Det ska finnas tillgång till duktig och utbildad personal som behärskar mathantverk.
- Fler företag inom gruppen små- och medelstora företag ska bidra till exporttillväxten.

/ LANDSBYGDSDEPARTEMENTET

kan perspektiven ofta gå ihop.

Vad vi än känner och upplever kring lokalproducerat, har Sverige fantastiska tillgångar i råvaror, natur, kultur med mera som bara väntar på att bli »avsmakade« både av fler svenskar och besökare från andra länder. Allt fler landsbygdsföretagare börjar berätta om sin vardag, om det de brinner för. Det unika i vår egen vardag är det som vi själva inte ser, men som turisten älskar att uppleva, eller »från sågverk till bakverk« som Årets landsbygdsföretagare 2010, Kvarnen i Hyssna, uttrycker det.

Många landsbygdsföretagare med kombinationsverksamhet ser sin verksamhet som en hobby, men för att överleva behövs både kunskap, mod att ta betalt och en tro på kommande generationsväxling.

Svensk mat har ett gott renommé i omvärlden. För att behålla och skapa en långsiktighet måste det till ett system, bli en affärsidé som Sverige och företagarna kan tjäna pengar på.

För att måltidsturismen inte bara ska handla om mat och turism krävs att man vågar samarbeta med många olika aktörer för att skapa helhetsupplevelser. Här ingår allt från »hjälm till boende« för att ta en parallell till ett skidföretags webbsida där turisten skapar sitt eget paket.

Ett stort antal näringslivsutvecklare fick frågor kring måltidsturism och dess framtid i CMA:s undersökning. Visserligen finns en hel del hinder, men framtidsandan är desto större.

En bok om måltidsturism¹² uttrycker de västsvenska möjligheterna på följande vis: »Den dominerande delen av den västsvenska turismupplevelsen är direkt relaterad till hav och kust. Kustturismen är en av de allra äldsta formerna av turism. Vissa badorter i Bohuslän har tagit emot turister ända sedan tidigt 1800-tal. Bohuslän har länge levt på sol och salta bad men utsätts nu för en ökad konkurrens och är i stort behov av att utveckla och kvalitetssäkra kustens övriga tillgångar

men också att skapa nya produkter över hela året.« Men i Västra Götaland finns också inland, insjöar och kanaler. »Runt om i regionen ökar även antalet gårdsbutiker. Förutom sina egna tillverkade specialiteter erbjuder många av dem boende och olika former av aktiviteter. Restauranger som bedriver medveten kokkonst växer stadigt. Det finns många modiga entreprenörer som vågar satsa på specifika produkter, som kalvdans, bäversafari eller lagring av hushållsost.« Allt det specifika som vi har i Sverige behöver än mer berikas med alla de goda influenser som vi får utifrån.

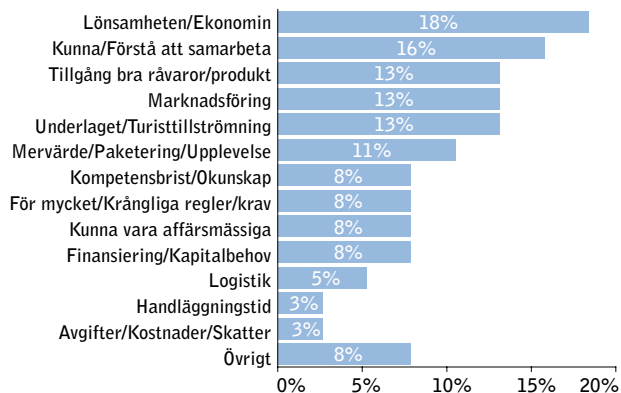
Författarna fortsätter att beskriva vad som görs i Väst-sverige och som kan vara uppslag för övriga Sverige. Exempelvis började *Västsvensk Mersmak* som ett kvalitetsutvecklingsprojekt år 2000. »År 2009 finns projektet som huvudverksamhet inom affärsutvecklingsområdet Måltidsturism som på sikt ska komma att omfatta olika utvecklingsprojekt inom områdena råvaror, krogar, snabbmat, PR, evenemang och aktiviteter. Ett samarbete har under de senaste åren utvecklats mellan Västsvensk Mersmak och Lokalproducerat i Väst AB. Syftet med detta är att samverka, samarbeta och lära av varandra. Och inte minst viktigt – att skapa nya affärsmöjligheter och ökad lönsamhet för de företag som vill utvecklas och kanske växa.« Av CMA:s undersökning framgår att brist på samarbete kan vara det största hindret för utveckling, medan ökat samarbete är vägen till utveckling.

Urban Laurin har genom en rapport som gavs ut av Tillväxtverket¹³ satt fingret på många av de utmaningar som Sverige står inför. Rapporten baseras på intervjuer från nio länder med måltidskunniga personer, främst journalister. De ser Sveriges kärnvärden som en god förutsättning för att skapa förväntningar ...»Stora fria ytor, den goda miljön, alla skogar med barrträd, sjöar, älvar, berg, ängar med vackra vilda blommor, den långa kusten med och utan skärgård, rent vatten, viltet i skogarna, små byar, fjäll, myrar och vildmark, är det som gör

12 Boken om Måltidsturism i Västra Götaland, Västsvenska Turistrådet, s. 9

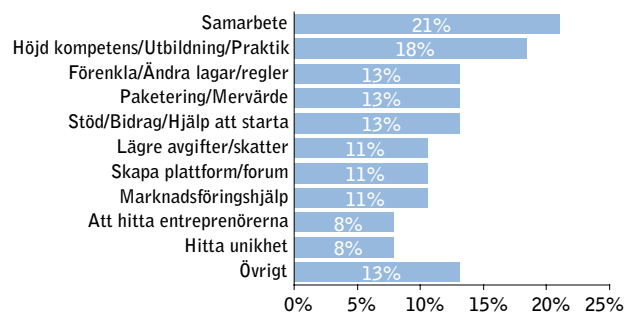
13 Rapport 0044, Tillväxtverket, Den svenska turistmåltiden, s.25

Vilka hinder ser näringslivsutvecklarna att företagare har för kunna utveckla sin verksamhet inom måltidsturism?

★ HINDER ATT UTVECKLA MÅLTIDSTURISM. Här redovisas vilka hinder som näringslivsutvecklarna ser för företagen att utveckla sin verksamhet inom måltidsturism.

Vilken/a lösning/ar kan näringslivsutvecklarna se på de problem som man tagit upp?

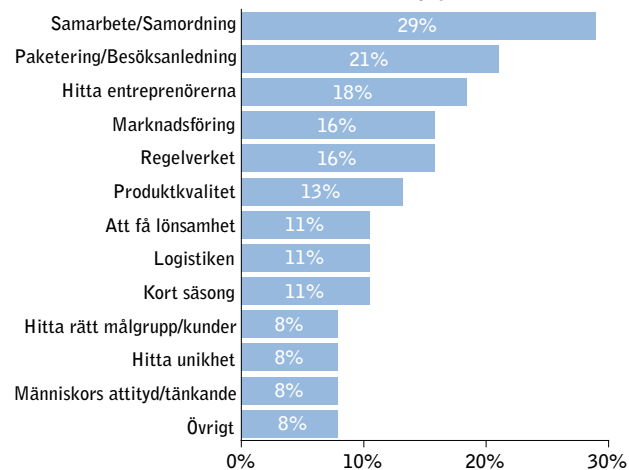

★ LÖSNINGAR PÅ HINDER FÖR MÅLTIDSTURISM. Här redovisas vilka lösningar som näringslivsutvecklarna ser på problemen för företagen.

Sverige exotiskt ... Dessa attribut är viktiga när måltiden ska utvecklas. Flera av de intervjuade förväns över att vi inte använder dessa faktorer mer för att gestalta måltiderna, och ge dem en tydlig svensk och även regional prägel.« Detta och mycket annat kan vi använda i vår marknadsföring¹⁴.

Den internationella mångfalden, som på många sätt är accepterad och införd i Sveriges matutbud, är till viss del en förutsättning för att Sverige – det nya matlandet ska lyckas. Men Sverige behöver nödvändigtvis inte bli det nya Toscana med en femhundraårig tradition. Vi behöver inte härma. Med vår mångfald, där både svenskt och »utländskt« får vara med på lika villkor, har vi något unikt att erbjuda med fantastiska möjligheter. Hur utnyttjar vi till exempel de invandrare som har med sig kunskap och erfarenhet av annorlunda råvaror, förädlings teknik, turism samt livsmedelsexport?

Vilka utmaningar ser näringslivsutvecklarna inom området måltidsturism? Flera svar möjligt.

★ UTMANINGAR INOM MÅLTIDSTURISM. Här redovisas vilka utmaningar näringslivsutvecklarna ser inom området måltidsturism.

¹⁴ Samma rapport tar upp ett antal viktiga frågor som behöver arbetas vidare med, s.46

Svensk turism har ett mål att fördubbla turismen (besöksnäringen) fram till 2020, då ingår möten och till exempel kongresser som genererar mycket pengar till staden. Ett sätt är att marknadsföra paket för grupper/personalresor med kvällsaktiviteter kopplat till mat.

Mer om detta finns att läsa på www.strategi2020.se.

Lantbrukarnas riksförbund¹⁵, (LRF) anger några huvudpunkter inför sitt framtida arbete för hållbara gröna näringar.

- Att se möjligheterna genom bevakning och analys av marknader, konkurrenter och konsumenter.
- Att det finns en vilja till förändring.
- Att det skapas större möjligheter att agera på marknaden.
- Att hitta vägen till matmarknaden genom en god entreprenörmiljö och program för konkurrenskraftigt företagande.
- Att det finns program för värdebyggande och försäljningskanaler.
- Att den offentliga upphandlingen ger fler möjlighet att konkurrera på lika villkor.
- Att det skapas program för export och tillväxtprogram för branscher och regioner.
- Att fler börjar samverka och kommunicera.

Carolina Liljenstolpe vid SLU¹⁶ skriver i sin senaste studie om marknadens betydelse för småproducenter. Något som kan vara en framgång för företagaren är nätverk och att titta närmare på formen för sitt företag. Liljenstolpe nämner att undersökningar har »... påvisat att producenter som distribuerar sina produkter i butik mestadels finns inom kluster. Hur producenten planerar och organiserar sin egen verksamhet kan också ha en stor inverkan på hur företaget går. Registrerade aktiebolag har en högre grad av distribution ut till butik...« Hon fortsätter med att konstatera att »antagandet om att distribution av produkterna via dagligvaruhandeln på något sätt skulle vara bättre än någon annan väg är emellertid diskutabelt. Här är det viktigt att komma ihåg att småskalig och lokal produktion kan i sig vara ett vägval

¹⁵ Från presentation framförd 7 april 2011 av Sören Persson från Lantbrukarnas Riksförbund.

¹⁶ Carolina Liljenstolpe, Agr Dr vid AgriFood economics center i samarbete med Sveriges lantbruksuniversitet.

»Det är det unika som lockar och olika delar av landet måste lyfta fram sina bitar, ... Man måste få fram en pedagogik i skolan så att ungarna kommer hem och säger att de gärna skulle åka till Gotland för att de har så gott lammkött«

/EN NÄRINGSLIVSUTVECKLARE

man gör, och att man medvetet inte vill nå ut till en större kundkrets.« Liljenstolpe resonerar också kring manligt och kvinnligt företagande och vad det kan bero på att fler kvinnor driver gårdsbutiker, har större nätverk, tar mindre risker och har en annan belåningsstruktur.

Några av de områden som LRF och SLU tar upp återkommer också i samtalen i kartläggningen. Nedan redovisas en kort sammanfattning om turism, kvalitet, upphandling, coachning, samordning och samarbete.

Turism

Kommunerna behöver bli bättre på att se potentialen i kombinationen mat och turism. Tyvärr har många kommuner inte insett att det handlar om turism när mat, kultur, natur och landsbygdsföretagare möts. Det saknas ofta tradition med måltidsturism, i motsats till exempelvis på västkusten. Utbudet av boenden i kommunerna är inte tillräckligt och många av dem är inte öppna hela året. Det gäller att kunna se och utnyttja det som finns i kommunen och i närliggande kommuner. Här är turistbyråernas samarbete och gemensamma marknadsföring en förutsättning. Turisten bryr sig inte om hon/han åker över en kommungräns.

Under en av organisationens Framtidsbygds verkstäder¹⁷ framkom bland annat att företagarna bör ges en mer framträdande roll, inte minst som projektansvariga. Företagarna kan tillsammans med Matlandetambassadörerna som spjutspets, bygga projektorganisationer.

Det gäller att inte skapa konflikter och gränser, utan stötta sund konkurrens och tävlan. En förebild är Ekoturismföreningen och Naturens Bästa¹⁸ som har utvecklat ett aktivt samarbete mellan företag som arbetar med liknande eller kompletterande produkter. Man utvecklar gemensamma produkter och skapar reseanledningar, så att turisten kan vara borta flera dagar. Det är viktigt att tänka på tydliga målgrupper och att alltid ha måltiden med i bilden. Vad vill vi? Vad är målsättningen? Varför ska vi samarbeta? Varför ska vi sälja?

Medel bör satsas så att matens, måltidens och turismens företagare kan utveckla sitt samarbete. Exempelvis kan det leda till att en entreprenörsförening inom Sverige – det nya matlandet skapas.

Kvalitet

»Att prata smak och hitta (tillbaka) till ett språk som beskriver vad svenska råvaror smakar och doftar är en utmaning«

/GROSSISTFÖRETAG

Kvalitet kan utgå från ett fastlagt system eller en standard men kan även vara en nivå som företagaren sätter, alltifrån öppettider, ursprungsmärkning till varan i sig. Det gäller att sedan vara konsekvent gentemot både konsument och grossist. När företagaren använder ordet kvalitet

¹⁷ Framtidsbygds verkstad på Liseberg i Göteborg 4-5 april 2011.
www.framtidsbyggsd.se

¹⁸ www.ekoturism.org och www.naturensbasta.se

gentemot konsumenten behöver det definieras för att inte bli för subjektivt. Kvalitet kan uttryckas mer som produktfakta än en standard. Detta kan med fördel göras ihop med en berättelse. I sista änden är det konsumenten som avgör vad som är en god upplevd kvalitet. På detta sätt kan företagaren också ge ut ny kunskap som omvandlas till en helhetsupplevelse.

Hantering av goda inhemska och lokalt producerade råvaror måste fortsätta att vara en styrka inom svensk tillagning. Risken är dock att det traditionella kommer att konkurreras ut. För att motverka det bör till exempel skolmaten användas för att lyfta fram traditionell svensk husmanskost och de lokalt producerade råvarornas kvalitet och smak.

Att leverera till stora grossister är inte okomplicerat. Företagarna vill värna om värdegrunden och är rädda att den ska försvinna när maten bara blir en vara och inte något mer. Vissa grossister har hittat lösningar där de är flexibla med kraven på regelbunden leverans. Detta för att de ser värdet av det lokalproducerade. Företagaren behöver även aktivt kunna följa sin vara för att se att den kvalitet som de eftersträvar upprätthålls även i butiken.

Upphandling

En del kommuners upphandling har överklagats vilket lett till att de fått göra om den, ofta för att man ställt krav på djurskydd eller att råvarorna ska vara lokalproducerade. Det går dock att upphandla och samtidigt få in krav som gynnar den mindre landsbygdsföretagaren. Detta har ett antal kommuner visat. Miljöstyrningsrådet har en viktig roll som bör utökas vad gäller information och vägledning gentemot företag och upphandlare.

Aktiebolaget Svenska Miljöstyrningsrådet är regeringens expertorgan som ska hjälpa upphandlade organisationer att ställa miljökrav vid upphandling. Miljöstyrningsrådet har ett internetbaserat verktyg som är fritt tillgängligt. Rådets kriterier är krav som har utformats av en expert-

grupp inom området och som kan kopieras och användas av den upphandlande organisationen. För livsmedel finns kriterier för att upphandla produkter från ekologisk produktion, som inte behandlats med anti-groningsmedel eller s.k. smartfresh, som kommer från hållbar etisk produktion med mera.

Miljöstyrningsrådet reviderade sina kriterier för god djuromsorg under 2009 och lanserade dessa i juni 2010. Den höga ambitionen i flera kommuner gjorde att de inte hade tid att vänta på kriterierna. De använde sig i stället av skrivningar som syftade på hela eller delar av svensk djurskyddslagstiftning. Detta har påverkat den negativa rättspraxis för djurskyddskrav som just nu växer fram.

Sigtuna kommun genomförde nyligen en upphandling av livsmedel. Kommunen använde Miljöstyrningsrådets kriterier för god djuromsorg. Den första instansen, förvaltningsrätten, har dömt ut kraven. Kraven som ställdes var att djur enbart ska få antibiotika vid sjukdom, max åtta timmars transport till slakt och att slakten ska vara bedövad. Miljöstyrningsrådet anser att kraven är korrekta och inte bryter mot lagen om offentlig upphandling (LOU) eller EU-rätten. Sigtuna kommun väntar nu på prövningstillstånd i kammarrätten.

Miljöstyrningsrådets andra uppdrag på livsmedelsområdet kom under 2010. Det innebär att vara en aktör inom Sverige – det nya matlandet. Miljöstyrningsrådet ska genom en målgruppsinriktad webbsida och genom utåtriktad verksamhet sprida information till alla berörda aktörer inom svensk livsmedelsupphandling, så att upphandlande myndigheter, främst kommuner, ska kunna ställa rätt sorts krav så vi får bra mat till våra barn och gamla.

Enligt Miljöstyrningsrådet finns all anledning att se ljust på »livsmedelsframtiden«. Många engagerade politiker, upphandlare, beställare och framtidsyftande leverantörer vill göra ett bra jobb. »Men lätt – det blir den komplexa livsmedelsupp-

»Exempel på moment 22 – På grund av att bygglov inte har beviljats kan inte ett varmkök byggas och då jag inte har ett varmkök får jag inte ett serveringstillstånd. Så länge det inte finns någon väg kan jag inte få bygglov. Detta i sin tur gör att jag inte kan bygga om för att skapa boende. I det här fallet är alkoholhandläggaren i kommunen positiv till en tillfällig lösning av varmköket men byggnadsnämnden säger nej då de först vill se ett bygglov.«

/FÖRETAGARE

handlingen aldrig.«¹⁹

För mer information och vägledning hänvisas till Miljöstyrningsrådets webbsida www.msir.se/livsmedel.

Konkurrensverket säger i sin senaste rapport att offentlig upphandling av mat kan bli effektivare och samtidigt använda konkurrensens fördelar. Enklare regler för mindre företag, vägledning till upphandlare, och hur regeringen bör agera i samband med översynen av EU:s upphandlingsdirektiv är exempel på sådana åtgärder²⁰.

Coachning

Företagarna har många idéer, men kunskapen om hur man ska gå vidare saknas ofta. Det gäller för företagaren att kunna beräkna vad en investering kommer att kosta – kassaflöde, kunskap om målgrupp/kunder med mera – innan man kör igång. Många stupar redan på idéstadiet. Företagarna behöver coachning och lotsning, men även fungerande nätverk. Kommunens inspektörer, Länsstyrelsen med flera bör känna till vart de kan lotsa företagare, såsom ALMI, Companion, Hushållningssällskapet, Lokalproducerat i Väst AB, Länsstyrelsen, Nyföretagarcentrum och Västsvenska turistrådet.

Under Framtidsbyggs verkstad gav man en bild av landsbygdsföretagaren som »artist« som behöver en manager som tar hand om försäljning och administration. Sverige behöver företag som

stöttar »artisten« och säljer de tjänster som hon eller han inte själv är bra på.

Ekoturismföreningen har utvecklat nätverk för kontakter med internationella agenter som har utmärkta kundregister. Företagarna behöver föra en dialog med agenterna för att utveckla till exempel exporterbara produkter. De har över tusen återförsäljare ute i världen där efterfrågan är stor, men utbudet av ekoturistmöjligheter i Sverige är litet.

I Sverige saknas sådana agenter i stor utsträckning. Alltför få arbetar med det som kallas för inkommande uppdrag och förmedling. Sverige behöver fler sådana företag samt marknadsplatser, torg, där företagarna möter sina manager. Ett exempel är lokala upplevelseföretag som arbetar med ortens större hotell.

Samordning

»Ta efter Norge. De har slagit ihop Jordbruksverket och Livsmedelsverket och där finns det bara en kontaktperson som företagaren behöver vända sig till vid frågor.«

/INSPEKTÖR

Ett stort antal företagare nämner i kartläggningen att det behövs bättre samordning mellan myndigheter. Livsmedelsverket har fått medel för att utöka sitt stöd gentemot livsmedelsinspektörerna, men det är länsstyrelsernas roll att samordna statliga myndigheter i länen. Samlokalisering av berörda myndighetsverksamheter skulle exempelvis öka möjligheten till samarbete och minska

¹⁹ Information från samtal med Miljöstyrningsrådet ang. upphandling av livsmedel.

²⁰ Från rapporten »Mat och marknad – offentlig upphandling«. Uppdraget redovisas även i »Mat och marknad – från bonde till bord«.

kostnaderna. Ansvarskommittén föreslog en liknande lösning, med länsstyrelsen som värd.

En inspektör uttrycker det så här: »Livsmedelsverket och övriga myndigheter bör gå ett steg längre för att hjälpa företagarna än att bara verka inom sina ramar. Samordning mellan verken, till exempel Livsmedelsverket och Jordbruksverket, länsstyrelsen och kommunerna bör ske i högre utsträckning. Det behövs bättre dialog och kontaktvägar mellan myndigheter för att sprida information. Varje nivå bör tänka på hur beslut påverkar andra myndigheter.«

Några exempel som kan nämnas är:

- Kommunernas turistbyråer lyfter gärna fram kommunens egna attraktioner i stället för att skapa en dynamiskt samarbete med andra byråer och kommuner.
- Livsmedelsverket har omorganiserat ett antal gånger vilket gör att företagen idag inte alltid vet vart de ska ringa för att få råd och stöd. En inspektör upplever det på följande vis: »Brist på kunskap hos viss personal på Livsmedelsverket. De uttalar sig om enskilda ärenden med företagare. Detta betyder att företagarna kan få ett svar från Livsmedelsverket och ett annat från oss.«
- Länsstyrelserna har ibland haft långa väntetider vad gäller framför allt projekt- och företagsstöd.
- Samarbetet mellan de olika enheterna inom länsstyrelserna behöver förbättras.

Samarbetet inom satsningen Sverige – det nya matlandet behöver också bli bättre. Ett antal projekt har till exempel startat med liknande inriktning dels med medel genom Sverige – det nya matlandet, dels med stöd från länsstyrelserna.

Även riktlinjer och vägledningar utifrån EU:s regelverk behöver dessutom bli mer likriktade och följdriktiga.

Samarbete

Ett sätt att underlätta kombinationsverksamhet är att ta hjälp av andra. I många län fungerar det väl med mellankommunalt samarbete inom många områden och detta kan säkert även gälla mellan företagare inom måltidsturism. Det har bildats kluster på vissa ställen med till exempel restaurangverksamhet och boende. Samarbete gör också att det administrativa arbetet delas. Det är en tillväxtfråga och kan vara skillnaden mellan att kunna fortleva och att tvingas lägga ner.

Ett naturligt steg vore att få med kommunerna och livsmedelsinspektörerna i olika projekt inom mat och turism. På det sättet kan ett dynamiskt helhetstänk skapas.

Företagarna behöver coachning och lotsning, men även fungerande nätverk. Lättåtkomlig information om vilka nätverk som finns i länet vore en stor fördel. En positiv satsning för företagarna har även mentorgrupper varit.

Det är också viktigt att skapa relationer till sina leverantörer även om de blir många. Företagaren måste ha viljan att lära sig och att se hela kedjan från ursprung till tallrik. Det ger också stort mervärde att träffas »över gränserna«. Företagarna kan även bli bättre på att visa upp och vara stolta över vad Sverige har.

Det gäller att hålla ögonen öppna och våga växa in i relationer för att hitta förmånliga inköp. Samarbete är A och O. Företagaren ska veta vad hon eller han ger sig in i och att det kommer att kosta både tid och pengar. Det är även viktigt att följa upp sina kunder och att satsa på tydlig marknadsföring.

Hinder och förslag till lösningar

Regelförenklingsarbete bedrivs kontinuerligt inom Livsmedelsverket, Jordbruksverket och Tillväxtverket. Det rapporteras årligen till respektive departement²¹. Vissa av hindren och förslag till lösningar som framkommer i denna kartläggning kan därför vara en upprepning av vad som redan har framförts av andra myndigheter.

Hindren blir inte mindre aktuella av det utan tvärtom.

²¹ Exempelvis Enklare regler och bättre service – Jordbruksverkets regelförenklingsarbete 06-10.

► Under Länsstyrelsens uppdrag som är en del av regeringens arbete med det nya matlandet, har det kommit en rad förslag på lösningar och finansiering inom de områden som behandlats i denna rapport. Listningen av hinder och förslag på lösningar gör inte anspråk på att vara heltäckande utan belyser endast det som har kommit fram i kartläggningen. Det ger en »karta« över möjligheter till fortsatt fördjupning.

Bilden av Sverige som matland påverkas av en mängd branscher, men syftet har inte varit att lyfta fram enskilda områden, utan att utgå ifrån de hinder som det småskaliga företagandet med kombinationsverksamhet möter. Hinder och förslag på lösningar från företagarna, myndigheter med flera presenteras efter kategori i bokstavsordning. Resultatet från CMA:s undersökning visas och kommenteras däremellan.

För att göra tydligt vem som tagit upp problem används följande koder om det inte framgår tydligt i texten: B = branschföreträdare, F = enskilda företagare, FiV = Fiskeriverket²², J = Jordbruksverket, KN = kommun och LST = Länsstyrelsen.

²² När Fiskeriverket lades ner 1 juli 2011 tog Jordbruksverket över frågor om utveckling och stöd till yrkesfiske samt främjande av sport- och fritidsfiske. Dessutom fick Jordbruksverket ansvar för vattenbruk, främst fisk- och musselodling.

★ FAKTA OM FÖRETAGARNA.
Tabellerna presenterar bakgrundsinformation om företagarna som deltagit i studien.

Informationen bygger på företagarnas egna uppgifter. Notera att en företagare kan syssla med flera verksamheter och produkter.

	Års-anställda
Medel	2
Median	1
Min.	0
Max.	25

	Omsättn. 2010
Medel	3,4 mkr
Median	1 mkr
Min.	0 kr
Max.	96 mkr

Typ av verksamhet/er	Antal	Andel
Primärproduktion	126	77%
Livsmedelsförädling	77	47%
Gårdsbutik	62	38%
Gårdsrestaurang	22	13%
Slakteri	14	9%
Mejeri	17	10%
Bageri	15	9%
Boende	20	12%
Matturism	28	17%
Annat	21	13%
Huvudsakliga produkter/tjänster	Antal	Andel
Frukt och grönsaker	60	37%
Kött- och charkprodukter	44	27%
Bageri och spannmål	26	16%
Mejeriprodukter	16	10%
Fisk och skaldjur	13	8%
Annat	55	34%
Omsättning	Antal	Andel
0,35 mkr eller mindre	36	22%
0,351 - 1 mkr	42	26%
1,01 mkr - 2,5 mkr	25	15%
Mer än 2,5 mkr	34	21%
Vet ej	22	14%
Vill ej uppge	4	2%
Antal anställda	Antal	Andel
Mindre än 2 anställda	92	56%
2 till 4 anställda	55	34%
Mer än 4 anställda	17	10%

Kategori

ALKOHOL

De hinder som beskrivs under avsnittet alkohol ses som övrigt i rapporten ur ett företagsperspektiv. De förslag till lösningar som förs fram måste även bedömas i ett samlat folkhälso- och alkoholpolitiskt perspektiv.

»Elva olika livsmedelskrav måste uppfyllas för att starta ett destilleri – Vår son är affärsjurist och i det här fallet kändes det som en förutsättning för att klara av all pappersexercis«

/FÖRETAGARE

Alkoholservering vid tillfälliga tillställningar²³ (Lst)

Det krävs dubbla tillstånd och avgifter om man vill använda en gemensam serveringsyta till exempel vid tillfälliga tillställningar. Då krävs först enligt alkohollagen ett individuellt serveringstillstånd och sedan ett gemensamt.

FÖRSLAG: *Att det ska räcka med ett serveringstillstånd för var och en av de deltagande företagarna för att servera på en gemensam serveringsyta.*

Alkoholtillsyn (Lst + F)

Enligt Länsstyrelsen och företagare görs det inte tillräckligt med besök hos företagare med serveringstillstånd. Genom att bygga en bättre relation till företagaren får kontrollanten förståelse för och en helhetsbild av verksamheten. Återkommande besök sparar i längden både tid och pengar för både kommunen och företagaren genom att färre fel och missuppfattningar uppstår.

FÖRSLAG: *Kommunerna gör utifrån den avgift som företagare betalar minst ett besök per företag och år.*

²³ Tillfälliga tillstånd – Alkohollagen 8 kap 2 §, gemensamt serveringsutrymme 8 kap 1§.

Antal maträtter vid servering²⁴ (F + Lst)

Enligt alkohollagen krävs att man serverar mat i samband med alkoholservering. Olika antal maträtter krävs från kommun till en annan.

FÖRSLAG: *Bättre samordning mellan Statens folkhälsoinstitut och länsstyrelserna vad gäller vägledningen om antal maträtter, för att få en rättvis förutsättning för företagare i Sverige.*

Gårdsförsäljning (F)

Alkohol får inte säljas direkt till kund på gården, vilket upplevs som underligt särskilt av utländska gäster. Gårdsförsäljning ökar väsentligt förutsättningarna vid små diversifierade landsbygdsföretag, inriktade på turism baserad på egenproducerad mat och dryck.

FÖRSLAG: *Förslag om gårdsförsäljning i delbetänkandet av utredningen om vissa alkoholfrågor (SOU 2010:98) bör genomföras.*

Ny ansökan om serveringstillstånd²⁵ (F + Lst)

Företagare ska lämna in ansökan om nytt serveringstillstånd om tillståndet ska ändras från servering till slutet sällskap till servering till allmänheten. Ansökan om nytt serveringstillstånd ska också lämnas om verksamheten övergår till ny juridisk person. Ansökan om nytt serveringstillstånd krävs också om företagaren byter kommun vilket kan förlänga starten av företaget med flera månader. Se även rapport från Näringslivets regelrådet om serveringstillstånd.

FÖRSLAG: *Vid förändring i verksamheten bör det räcka med en komplettering istället för en helt ny ansökan, alternativt att kommunen tar en reducerad avgift vid en ny ansökan.*

Skattereduktion (F)

Många länder utnyttjar möjligheten att stödja den inhemska lokala produktionen. Danmarks normalskatt på öl med 6,5 procent alkoholhalt är 0,44 euro per liter. För en småskalig producent med en produktion mindre än 370 000 liter per år är skatten reducerad med 21 procent. I Sverige är motsvarande skatt 1,08 euro per liter och det ges ingen reduktion för småskalig produktion. Alltså är i jämförelse skatten då tre gånger så hög²⁶.

FÖRSLAG: *En skattereduktion bör övervägas även i Sverige, för att underlätta för lokalproducenterna.*

Systembolagets utbud av lokalproducerade produkter (F)

En ansökan ska lämnas in till Systembolaget med önskemål om vilka som företagaren vill distribuera till. Det är Systembolaget som sedan väljer. Efterfrågan på lokalproducerat ökar men Systembolagets utbud räcker inte till.

FÖRSLAG: *1. Systembolaget bör om möjligt underlätta för lokalproducenter att leverera genom att dela in större län i mindre distrikt.*

2. Om möjligt bör i sortimentet införlivas en viss andel/procent från lokalproducenter. Producenten ska själv kunna avgöra till vem man ska leverera.

²⁴ Antal maträtter vid servering – Alkohollagen 8 kap

²⁵ Nytt tillstånd - Alkohollagen 8 kap 2 §

²⁶ [The European Commission](#) – Excise duty tables as of January 2011 ref. 1.032

BAGERI

»Livsmedelsinspektörerna borde ha en grundläggande kunskap om att mjölksyrebakterierna handlar om »sagan om det goda och det onda«. Men en del inspektörer ser bara bakterier och att de är farliga.«

/FÖRETAGARE

Märkningsregler och begrepp (B)

Bagerier lyder under dubbla regelverk dels det som gäller för tillverkande livsmedelsindustri, dels det som gäller för servering. Regelverken tar inte hänsyn till helheten, vilket gör det komplicerat att driva bageri. Märkningsregler är ett fall: Deklarationen av olika ingredienser är inte alltid lätt vid hantverksmässig tillverkning och egen försäljning.

Det finns olika uppfattningar om vad som krävs för att ett bröd ska få kallas exempelvis surdegbröd, från att ingen jäst över huvud taget ska få användas i brödet, till att det räcker med att man använder surdegspulver.

FÖRSLAG: *Rekommendationer om märkning tas fram av Livsmedelsverket för att till exempel uppfylla krav på spårbarhet och för vad som krävs för att få använda olika begrepp som exempelvis surdegbröd och fullkornsbröd.*

FRUKT, GRÖNT OCH HONUNG

»Man måste ha bygglov för varje flyttbart växthus. Det blir kostsamt. Priserna är inte realistiska.«

/FÖRETAGARE

»Miljöskyddslagen krånglar till det i onödan. Jag får till exempel inte dela ett kålhuvud i två bitar, utan måste ge hela kålhuvuden till kund.«

/FÖRETAGARE

Genetiskt modifierade organismer (GMO) (Lst)

Debatt pågår om biodling och GMO, även i förhållande till ekologisk biodling. Märkningsreglerna uppfattas som oklara, särskilt avseende icke livsmedelsgodkända GMO. EU-kommissionen anser att pollen i honung inte ska räknas som ingrediens. Det är även det förhållningssätt som svenska myndigheter har haft. Även om inte alla aktörer är överens om rättsläget, ändrar Jordbruksverket inget om inte EU-domstolen gör en annan tolkning. Annars måste GMO-lagstiftningen eller biodlingslagstiftningen ändras och det måste göras på EU-nivå. I Sverige tas inga prov på GMO-pollen i honung.

Förädling (F + Lst)

Det är idag dyrt för en mindre företagare att förädla sina produkter.

FÖRSLAG: *Jordbruksverket och länsstyrelserna tar fram stödprogram som underlättar för företag att samarbeta om mobila anläggningar, bland annat fruktpressar, oljepressar, tappmaskiner, centrifuger för honung. En organisation kan stå för administration och uthyrning (i Västra Götaland kan det vara Lokalproducerat i Väst AB).*

Förädling och anmälan om produktion

En företagare hyr en lokal för att vidareförädla sin honung och delar hyreskostnaderna med andra biodlare. Företagaren måste anmäla till kommunen att hon/han är biodlare. Om en biodlare från en annan kommun vill delta måste den företagaren i sin tur anmäla till hemkommunen att hon/han är biodlare och livsmedelsproducent, samt anmäla till kommunen där lokalen finns att hon/

han är livsmedelsproducent. Allt detta för att de vill smaksätta sin honung. Det finns dock exempel på att det har organiserats på ett bättre sätt, i till exempel Grästorp.

FÖRSLAG: *En anmälan om honungsproduktion ska enbart behöva lämnas till en kommun.*

KÖTT

Avgifter i samband med styckning och beredning (852- och 853-anläggningar²⁷) (F + Lst)

Intresset är stort i Västra Götalands län för att kunna slakta sina egna djur hemma. Genom att långa transporter undviks, minskar stressen för djuren och de utsläpp som transporterna ger upphov till. För att få kvalitetskött som man kan ta betalt för krävs en obruten kedja från »jord till bord«, i det här fallet möjligheten att slakta, stycka, bereda och sälja. Livsmedelsverket tog den 1 januari 2011 över tillsynen av större 853-anläggningar från kommunen. Verket gör besök på två timmar till en årlig avgift på ca 10 000 kronor.

FÖRSLAG: *Regelverket för små slakterier och styckningsanläggningar ses över för en mer rättvis avgiftssättning i förhållande till den mängd som hanteras.*

Dubbla avgifter i samband med inspektion (F + Lst)

Har man slakt och styckning så är det en 853-anläggning, under Livsmedelsverkets tillsyn. Har man dessutom en gårdsbutik så är det en 852-anläggning, det vill säga under kommunens tillsyn. Företagaren får då betala för dubbla inspektioner. Länsstyrelsen har kompetens inom landsbygdsområdet och utför idag kontroll av livsmedel i primärproduktionen, djurskyddskontroll med mera. Därför har vissa 853-anläggningar redan i dag kontakt med Länsstyrelsen. Livsmedelsverket gör

²⁷ Olika slag av livsmedelsanläggning enligt förordning (EG) nr 852 eller 853/2004)

»Det är svårt att få grepp om alla avgifter och när kontroller kommer att ske och hur många. Detta har från början stoppat upp utvecklingen och satsningen på mer förädling av kött. 'Gör jag fel-känslan' hämmar.«

/FÖRETAGARE

en översyn av kontrollansvaret för vissa typer av livsmedelsverksamhet som överlämnas till regeringen senast den 30 oktober 2011.

FÖRSLAG: En översyn görs för att tydligare fördela inspektionerna av 852- och 853 anläggningar. Kontrollansvaret för småskaliga anläggningar på landsbygden bör överföras till länsstyrelserna. För övriga 853-anläggningar är den mest resurseffektiva lösningen att kontrollansvaret flyttas till Livsmedelsverket. Detta bör leda till sänkta avgifter.

Fakturerings (F + Lst)

Företagare uppger i förväg hur mycket de tror att de kommer att slakta under det kommande året. Småskaliga slakterier slaktar sällan fem ton kött per vecka. Dessa bör i ansökningsblanketten på ett tydligare sätt kunna ange vilka mängder de räknar med att slakta, stycka och mala. Livsmedelsverket har tagit fram en ny ansökningsblankett men småskaliga slakterier måste fortfarande ange mängden ton.

FÖRSLAG: 1. Livsmedelsverket ser över möjligheterna att fakturera i efterhand utifrån den faktiska slakten.

2. Ansökningsblanketten ändras så att den stämmer bättre överens till exempel mängdmässigt för ett småskaligt slakteri.

Levandedjursbesiktning (F)

Veterinärassistenter får inte levandedjursbesiktiga, endast veterinärer. Det kan innebära att ytterligare besök krävs.

FÖRSLAG: En erfaren slaktare får göra levandedjursbesiktningar, framför allt vid små slakterier.

Myndigheters kontroller (F + Lst)

Olika myndigheter (till exempel Livsmedelsverket, kommunen och länsstyrelsen) har ansvar för olika kontroller och tillsyn hos slakterier. Dessa görs ofta vid olika tillfällen. De sammanlagda avgifterna gör att slaktaren kan tvingas att höja slaktpriset. För småskaliga slakterier, speciellt i kombination med exempelvis gårdsbutik, är det inte helt enkelt att få lönsamhet eftersom kostnaderna är stora för slaktavfall, veterinär, prover och årliga avgifter.

FÖRSLAG: Livsmedelsverket samordnar myndighetskontrollerna hos slakterier för att motverka flerdubbla avgifter.

Slaktavfall (F + Lst)

Huvud och inälvor ses som riskavfall, vilket ger företagaren extra avgifter. Vad som ses som riskavfall beror på djurslag och vilken klassning som görs (klass 1-3). Det gör det svårare för ett fast eller mobilt slakteri att få lönsamhet. I vissa län

som Värmland och Dalarna kan man ansöka om dispens för hantering av slaktavfall.

FÖRSLAG: *En översyn görs för att få en likvärdig bedömning i Sverige vad gäller riskavfall och dess eventuella användning i andra sammanhang, som möjlighet till värmebehandling och biogas.*

Slakt och transport – fler slakterier (F + J + Lst)

Det är brist på mindre slakterier vilket leder till långa transporter.

FÖRSLAG: *1. Skapa möjligheter till mobila slakterier som ett komplement till de större slakterierna, förutsatt att det finns godkänt vatten och möjlighet att hantera slaktavfallet.*

2. De kommunala avgifterna samordnas, så att det mobila slakteriet kan flyttas över kommungränserna.

3. Fortsatt stimulans ges för utbyggnad av fler slakterier, för att minska de långa transportererna, samt att köttet ska kunna spåras till en viss gård.

Slakt och transport – rapportering

Märkning krävs vid transporten till slakteriet. Varje individuellt slaktdjur ska föras in i en rapporteringsbok (»den gula boken«). När en flock ska flyttas ska djuren skrivas ut och sedan skrivas in i en stalljournal på den nya platsen. Transportdokument ska upprättas och lämnas. En förflyttningsblankett ska skrivas (på Jordbruksverkets webbsida eller blankett). Även transporthandlingar (blankett D200) enligt artikel 4 i EU-förordning 1/2005 ska fyllas i. Slaktredovisning lämnas av slaktaren med egentligen samma uppgifter som tidigare skrivits. Transportdokumentet fyller begränsad funktion, då slaktaren rapporterar i sin tur. En djurägarförsäkran ska också skrivas om företagaren kör för någon annan.

FÖRSLAG: *Jordbruksverket får i uppdrag att genomföra ett mer intensifierat förenklingsarbete. Rapporteringen bör samordnas. Det gäller till exempel när de uppgifter som ska finnas med i blankett D200 även finns med i annat dokument.*

Slakt och transport – utbildning och kontroll

När man kör djur till slakt inom en ekonomisk verksamhet krävs att transportfordonet är godkänt av länsstyrelsen samt att transportören har registrerat sig som transportör hos Jordbruksverket. Om man endast kör egna djur till slakt i egna transporter ett fåtal gånger (max åtta gånger per år) och som längst 65 kilometer, krävs inget transportörstillstånd eller godkännande av transportfordonet. Om man inom en ekonomisk verksamhet kör djur åt någon annan, måste man ha ett godkänt fordon och transportörstillstånd, även om det bara blir en transport per år. För att få transportera nötkreatur, får, getter, grisar, fjäderfän eller hästar till exempelvis slakt inom en ekonomisk verksamhet krävs också att man har gått en utbildning och har fått ett kompetensbevis för djuren. Idag finns sex godkända utbildare. Vissa företagare kör med transporter som inte är godkända. Veterinären kontrollerar djur som kommer in till slakteriet (levandedjursbesiktning), men inte transportfordonet. Länsstyrelsen har utökat sina kontroller från och med 2011.

FÖRSLAG: *1. Transportkursen läggs in i kursprogrammet hos Naturbruksskolorna.*

2. Länsstyrelserna ser över kontrollfrekvensen av transporter.

SKALDJUR, FISK OCH VATTENBRUK

»Livsmedelslagstiftningen är flexibel för tolkningar. Ord som adekvat och ändamålsenlig nämns. Som exempel kan vi nämna en fiskare som åker ut med turister och fiskar kräftor. De åker sedan till en holme där det finns en liten sjöbod. Här tillagar de kräftorna och äter ihop med lite tillbehör. Om man ska hårdra, så ska det finnas både tillgängligt kök, rent vatten, toalett för gästerna med mera. För den erfarne inspektören räcker det att fiskaren i det här fallet kan visa att han har säkra livsmedel. Det är alltid livsmedelsföretagarens ansvar. Men tyvärr tänker inte alltid inspektörerna på samma sätt om vad som krävs för ovanstående fiskare.«

/KOMMUN PÅ VÄSTKUSTEN

Fisk- och musselodling (F + FiV + Lst)

Betänkandet *Det växande vattenbrukslandet*²⁸ ger en positiv bild av möjligheterna till ett ökat vattenbruk i Sverige. Men det finns betydande svårigheter att utveckla vattenbruket. Ett problem är en för låg inhemsk efterfrågan. Många odlare har exempelvis fått tillstånd för musselodling med en ganska hög omsättning i ton per år. Men odlarna når ofta inte ens upp till en tiondel av detta. Huvuddelen av de musslor som säljs i butik i Sverige är också importerade. Branschen har dessutom problem med exportmarknaderna, då var och en värnar om sin lokala marknad.

Om vattenbruket ska öka i Sverige, krävs en nationell satsning. Frågan är om vattenbruk som i dag generellt bör klassas som miljöfarlig verksamhet? För en satsning på musselodling kopplat till matupplevelser, behöver den inhemska marknaden stärkas. Ett stort antal idéer som rör kopplingen mellan mat och turism skulle ha möjlighet att få EU-medel, till exempel musselvagnar på sommaren och musslor i snabbmat. I det avseen-

det finns marknadsmässig potential inte minst i Västra Götalands län.

FÖRSLAG: Jordbruksverket gör en översyn i samarbete med Havs- och vattenmyndigheten om möjligheterna att stimulera företag inom fisk- och skaldjursbranschen.

Fiskodling och turism (FiV)

Fiskodlingar som kombineras med turism är inte så vanliga. Det finns dock exempel i Bolmen i Halland där turister kan fiska och sedan avnjuta fångsten.

FÖRSLAG: Tillståndsgivningen ses över för att underlätta för den här sortens fiskodlingar.

Fritidsfiskebaserad näringsverksamhet (fisketurism) (B+F+FiV)

Det krävs bättre förutsättningar för matupplevelser inom näringsverksamheter som bedriver fisketurism. Utifrån liggande lagförslag om en ny fiskevårdslag, gäller detta bland annat rätten att sälja skaldjursprodukter till kunderna genom egen servering och möjlighet för fisketurismföretag att bruka fler redskap än fritidsfiskare²⁹. Saluförbudet för fritidsfiske drabbar i dag fisketurismföretag som inte har yrkesfiskelicens³⁰.

Fisketurismföretag definieras i dag som fritidsfiskare. Det påverkar i sin tur tolkningar och tillämpningar av EU-förordningar och svenska tillämpningsföreskrifter. Regelverket innebär sammantaget att det i praktiken blir svårt att vidareutveckla den tidigare starkt växande skaldjursturismen på västkusten. Det finns även motsvarande problem kring turistsatsningar och fiske av insjökräfta. Sveriges Fisketurismföretagare anser att fisketurism i Sverige ska betraktas

29 Ansvarig myndighet kan inte gå in och lätta på redskapsmöjligheter som egentligen behövs för att den småskaliga turistverksamheten ska kunna fungera. Se även Fiskeriverkets yttrande s. 13, ang. ny Fiskevårdslag SOU 2010:42.

30 Ett förbud för vidareförsäljning av fångst för fisketurismföretag träde i kraft 7 maj 2011. Se artikel 55.2 i kontrollförordningen (EG) nr 1224/2009.

28 Det växande vattenbrukslandet, SOU 2009:26

som kommersiell fiskeverksamhet, men att det inte behöver ställas krav på yrkesfiskelicens eller fartygstillstånd.

Ett problem är verksamheter som bedriver fisketurism utan att deklarerar näringsverksamhet eller hobbyverksamhet och som för övrigt inte lever upp till ställda krav³¹. Kustbevakningen har fått i uppdrag att utöka kontrollerna och återrapportering görs regelbundet. Det bör även utredas vad för slags behörighet och vilken klass (till exempel skeppar- eller fartygsbefälsexamen) som ska ställas på fisketurismföretagare.

Förslag kring fisketurismföretagande lämnas i remissvaren om ny fiskevårdslag. Exempelvis skriver Tillväxtverket »... att det fisketuristiska fö-

retagandet i relation till den föreslagna lagen inte kommer att vara definierat som näringsverksamhet. Detta anser vi från Tillväxtverkets perspektiv vara en helt felaktig utgångspunkt och stå stick i stäv med alla offentliga främjandeansatser på senare år, där regeringen på olika sätt kontinuerligt försöker bana väg för nytt företagande ...» Uppfattningen i remissvaren är dock splittrad om fisketurismföretagens status och förutsättningar.

FÖRSLAG: *Fisketurismens förutsättningar vidareutvecklas vad gäller bland annat redskapsbegränsning, saluförbud och behörighet. Frågans komplexitet gör att berörda intressenter måste samarbeta. Jordbruksverket och länsstyrelserna bör därför inför 2012 bereda frågan med prioritet och ge förslag till förenklingar för fisketurismen.*

³¹ Exempelvis olycka med motorbåten Team Joker i Vänern den 12 april år 2008 och en trollebåt 16 april 2011.

Handläggningstid (FiV)

Efter att en företagare har ansökt om EU-stöd, tilldelas medel. Det kan ta tid, då de statliga medlen inte alltid räcker för att komplettera de tillgängliga EU-medlen. Väntetiden kan bli upp till ett och ett halvt år. Vissa förskott kan betalas men företagaren vågar inte satsa om man inte vet om det blir några medel.

FÖRSLAG: Handläggningstid och medelstilldelning bör ses över i samband med att dessa uppgifter förs över till en ny myndighet, Jordbruksverket. Möjligheten att öka de statliga medlen för medfinansieringen undersöks.

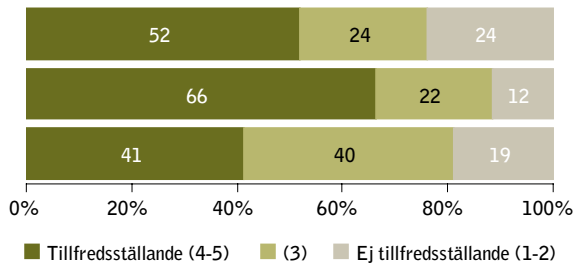
Sjöbod (F)

Olika kommuner gör olika tolkning för verksamheter i sjöbodar. En livsmedelsanläggning placerad i en sjöbod, var exempelvis trots eget kontrollprogram tvunget att skaffa reningsverk som var bättre än kommunens, samt filter och urinseparering.

FÖRSLAG: Skapa en enhetlig vägledning för godkännande av livsmedelsanläggning för småskalig turismverksamhet i strandnära läge.

Myndigheter

Andel av företagen som har haft kontakt med respektive instans

★ ÖVERGRIPANDE NÖJDHET. Nästan samtliga företag i undersökningen uppger att de i verksamheten har haft kontakt med kommunen och Länsstyrelsen. En klar majoritet uppger att de även har haft kontakt med andra myndigheter.

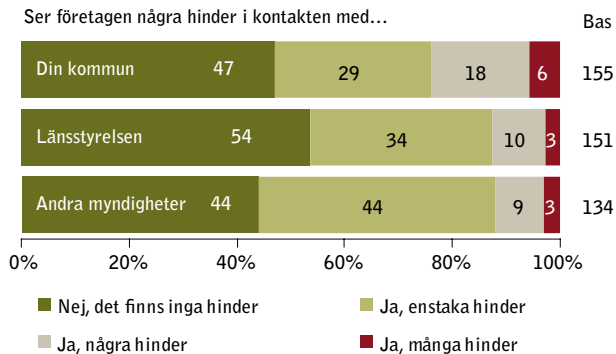
De respondenter som har haft kontakt med respektive instans har fått svara på frågor om hur väl kontakten har fungerat.

Kommunens huvuduppgift inom miljöområdet är tillsyn av att lagar och regler följs när det gäller miljöfarlig verksamhet, boende- och närmiljö samt livsmedelshantering. Kommunen genomför inspektioner, provtagningar och inventeringar. Information och rådgivning är viktiga delar i tillsynen.

Länsstyrelserna (en i varje län) ansvarar för att beslut från riksdagen och regeringen genomförs i länet, och samordnar den statliga verksamheten. När det gäller länets utveckling ska länsstyrelsen tillvarata och arbeta för både enskilda människors och samhällets intressen.

Länsstyrelsen är en kunskapsorganisation som arbetar tvärssektoriellt med många olika sakfrågor. Länsstyrelsens kompetensområden spänner över samhällsfrågor av vitt skilda slag, från landsbygdsutveckling och biologisk mångfald till integrationsfrågor och skydd av kulturmiljöer.

Ser företagen några hinder i kontakten med...

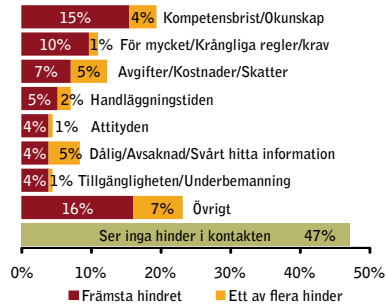
★ HINDER I KONTAKTEN. Mer än hälften av företagen ser inga hinder i sin kontakt med Länsstyrelsen. Knappt hälften av företagarna ser heller inte några hinder i kontakten med sin kommun eller andra myndigheter. Notera att det är en relativt liten grupp som anser att det finns många hinder.

Företag som bedriver någon typ av slakteriverksamhet upplever i hög utsträckning någon typ av hinder med myndigheter. Gårdsbutiker och gårdsrestauranger upplever i något högre utsträckning hinder med kommunen.

Jordbruksverket är regeringens expertmyndighet på det jordbrukspolitiska området. Verkets uppdrag är att inom jordbruk och landsbygdsutveckling arbeta för en hållbar utveckling, ett gott djurskydd, ett dynamiskt och konkurrenskraftigt näringsliv i hela landet och en livsmedelsproduktion till nytta för konsumenterna. Verket administrerar EU-stöd för jordbruket, landsbygden och fiskeområdet. Distriktsveterinärerna är också en del av Jordbruksverket.

Livsmedelsverket arbetar i konsumenternas intresse aktivt för säkra livsmedel, redlighet, det vill säga ärlighet, i livsmedelshanteringen och bra matvanor. Livsmedelsverket är central förvaltningsmyndighet för livsmedelsfrågor och sorterar under Landsbygdsdepartementet.

Vilket/Vilka hinder upplever företagen i kontakten med kommunen kopplat till sin verksamhet?

★ **UPPLEVDA HINDER - KOMMUNEN.** Företagarna fick när de svarade värdera hindret utifrån om det var det främsta eller ett av flera hinder. På denna sida och kommande redovisas svaren uppdelat på kommun, Länsstyrelsen och andra myndigheter.

Notera att flera svar är möjligt och att svaren har grupperats i efterhand.

Det främsta upplevda hindret i kontakten med kommunen är brist på kompetens eller kunskap. Andra hinder som nämns av många respondenter är många/krångliga regler och krav, samt avgifter/kostnader/skatter.

KOMMUNEN

Kommunerna har fått mycket kritik under kartläggningen för sina inspektioner vad gäller kunskapsnivå och bemötande. I EU:s förordning EG 882/2004, anges tydligt vad de behöriga myndigheterna ska uppnå vid inspektion men också vilken kunskapsnivå som krävs.

Vilka lösningar kan företagen se? (Flera svar möjligt)	Främsta hindret i kontakten med kommunen							Totalt	
	Okunskap	Attityd	Hand- läggningstid	Regler /krav	Avgifter /Skatter	Info.	Till- gängl.	Antal	Andel
Antal svar	24	6	8	15	11	6	6	155	
Höjd kompetens/Utbildning/Praktik	7%	1%	-	-	-	-	-	13	8%
Förenkla/Ändra lagar/regler	-	-	-	3%	1%	-	1%	12	8%
Rådgivande/Hjälpande funktion	2%	1%	-	-	-	3%	-	8	5%
Effektivisera/Anställ fler	1%	-	3%	1%	-	-	-	6	4%
Mindre byråkrati/snäva regeltolkningar	1%	1%	-	2%	-	-	-	5	3%
Färre kontroller	-	-	-	2%	1%	-	-	5	3%
Centralisera ansvar/funktion	1%	-	-	1%	1%	-	1%	5	3%
Enklare att förstå lagar/Bättre broschyrer	1%	-	-	1%	1%	1%	-	3	2%
Information om vem som har hand om vad	1%	-	1%	-	-	-	1%	3	2%
Lägre avgifter/skatter	-	-	-	-	1%	-	-	3	2%
Mer insatta i verksamheten	1%	-	1%	-	-	-	-	3	2%
Övrigt	2%	1%	1%	-	1%	1%	1%	10	6%
Ser inga hinder i kontakten								73	47%

★ **FÖRSLAG TILL LÖSNINGAR - KOMMUNEN.** I tabellen kan vi se vilka förslag till förbättringar som nämnts av företagen som upplever hinder i kontakten med kommunen.

Svaren är uppdelade utifrån vilka hinder företagen upplever (de vanligaste svaren) och har grupperats i efterhand.

★UPPLEVDA HINDER - KOMMUNEN. Inspektörerna har även fått uppge vilka hinder som de ser för företagarna. I kontakten med myndigheter nämns i hög grad tillgängligheten/ svårt att få svar. När det gäller kommunen upplever miljöinspektörerna (precis som företagarna) kompetensbrist/okunskap vara det största hindret.

Företagen har framfört kritik gentemot kommunens inspektörer för brist på kompetens. Företagen har också angivit att de har behov av mer rådgivning. I ett antal kommuner får dock inspektörerna beröm för sin inställning, sin kunskap och sitt bemötande. Dessa inspektörer ser inga hinder i att både ge råd och att kontrollera, vilket är något som företagarna efterfrågar.

★FÖRSLAG TILL LÖSNINGAR - KOMMUNEN. I tabellen kan vi se vilka förslag till förbättringar som nämnts av inspektörerna på de hinder som de tagit upp. Notera att inspektörerna har kunnat ange flera lösningar. Svaren har sedan kodats i efterhand. Främst nämns höjd kompetens/ utbildning/ praktik hos kommunen. Avseende Länsstyrelsen föreslår några respondenter bättre information/dialog. När det gäller myndigheter är spridningen i svaren stor, de vanligaste förslagen som nämns handlar om samordning/standardisering.

Inspektörerna har insikt om behovet av utbildning, om avgifter och annat krångel. Detta ger en grund till förändring. Länsstyrelsen får nästan inga kommentarer alls förutom brist på information och regeltolkningar, vilket den bör följa upp.

Hinder för företagen i kontakten med respektive instans	Kommunen	Länsstyrelsen	Myndigheter
Antal svar	36	27	35
Kompetensbrist/Okunskap	28%	0%	14%
Får inte/Svårt/Tar tid att få svar	0%	0%	29%
Dålig/Avsaknad/Svårt hitta information	8%	11%	6%
Olika regeltolkningar/svar	8%	7%	9%
Avgifter/Kostnader/Skatter	11%	0%	9%
För mycket/Krångliga regler/krav	14%	0%	6%
Frekventa ändringar av lagar/regler/tolkningar	0%	0%	17%
Svårt hitta rätt/bollas mellan myndighet/-er	0%	4%	11%
Vi får inte längre titta på ritningarna innan	8%	0%	6%
Attityden	8%	0%	0%
För krångliga/omfattande/många blanketter	8%	0%	0%
Att hitta rätt tjänsteman	0%	0%	3%
Tillgängligheten/Underbemanning	0%	0%	3%
För byråkratiskt/snäva regeltolkningar	3%	0%	0%
Övrigt	8%	4%	9%

Vilka lösningar kan inspektörerna se?	Kommunen	Länsstyrelsen	Myndigheter
Antal svar	36	27	35
Informera bättre/Bättre dialog/information	14%	15%	11%
Höjd kompetens/Utbildning/Praktik	19%	0%	14%
Samordning/Standardisering	11%	4%	17%
Rådgivande/Hjälpande funktion	3%	0%	11%
Enklare att förstå lagar/Bättre broschyrer	6%	0%	6%
Förenkla/Ändra lagar/regler	6%	0%	3%
Lägre avgifter/skatter	6%	0%	3%
Information om vem som har hand om vad	0%	4%	3%
Centralisera ansvar/funktion	3%	0%	3%
Godkänna via/Titta på ritningar innan	6%	0%	0%
Mer insatta i verksamheten	0%	0%	3%
Högre personaltillgänglighet	0%	0%	3%
Övrigt	14%	7%	3%

Exempel på kostnader för företag inom slakteri/styckningsanläggningar:

- Veterinärbesiktning före och efter slakt
- Årlig kontrollavgift av Livsmedelsverket
- Kostnad för specificerat riskmaterial (SRM)
- Styckningsanläggning; kostnader för avfall där Komvex eller Lantbrukartjänst måste anlitas
- Kostnad för klassificering
- Kostnad för provtagningar
 - Företagets dricksvattenanläggning, där egen brunn kräver provtagningar
 - Varje år ska två bakterie- och två kemiska prover tas, samt att det krävs ett utökat bakterie- och kemiskt prov vart tredje år
 - Tillstånd för vilthanteringsanläggningar är kostnadsfritt, men för slakt av tamboskap måste man betala en avgift. Alternativt slaktar företagaren borta och återtar slaktkropparna, för att sedan använda sin egen styckningsanläggning och förse sin gårdsbutik.

Exempel på företagens övriga avgifter:

- En del företag med kombinationsverksamhet betalar kontrollavgift till kommunen utöver Livsmedelsverket. De flesta företag har ca åtta timmars kontrolltid per år. Den timavgift som kommunen tar ut är olika från kommun till kommun. I genomsnitt blir det ca 7 000 kronor.
- Handeln kräver också IP-certifiering vilket kostar ca 6 000-7 000 kronor.

/SAMMANSTÄLLT AV LÄNSSTYRELSEN

»Samma avgift för samtliga kommuner. Man kunde ha samma ansökningsförfarande och samma ansökningsblanketter för samtliga kommuner.«

/INSPEKTÖR

Avgift (samtliga)

Timavgifter för den årliga kontrollen skiljer sig åt från kommun till kommun. En företagare kan också behöva betala dubbla avgifter om hon/han har verksamheter i olika kommuner. Det är en årlig avgift men ofta görs besök mindre än en gång om året enligt företagarna. Enligt kommunerna i länet gör 76 procent av dem årliga besök³².

FÖRSLAG: 1. *Samma timavgift för hela Sverige.*

2. *Länsstyrelserna kontrollerar att kommunerna gör regelbundna företagsbesök utifrån den avgift som faktureras.*

Bygglov (F + Kn + Lst)

Enligt företagen tillämpar kommunerna plan- och bygglagen olika, när det gäller förhandsbesked och bygglov (till exempel storlek, omfattning). I en del kommuner räcker det med förhandsbesked för att få starta ett bygge. Avgifterna för de olika delarna är också olika från kommun till kommun.

FÖRSLAG: 1. *Skapa bättre samsyn mellan kommunerna, bland annat genom att länsstyrelserna erbjuder kompetensutveckling.*

2. *Kommunernas översiktsplanering bör främja utvecklingen av landsbygden.*

³² Enligt CMA:s undersökning från mars 2011. Se rapport på www.lansstyrelsen.se/vastragotaland

»Hur fungerar byggnadslovsprocessen (förhandsbesked, bygglov och byggnadstillstånd)?

När en företagare har lång erfarenhet samlar hon/han alla papper och ordnar allt samtidigt. Men det är ingen information som man får från kommunen från början. Företagaren vet inte vad man ger sig in i eller var det är bäst att börja.«

/FÖRETAGARE

Fettavskiljare (F)

Beroende på mängden fett som går ut i infiltrationer, markbäddar eller reningsverk, kan det behövas en fettavskiljare³³. Vissa kommuner sätter en gräns för när fettavskiljare krävs utifrån antal besökare, men detta varierar från kommun till kommun.

Fettavskiljare kan ibland vara onödiga men kostar ca 100 000 kronor. Ett exempel är ett mikroslakteri där kommunen krävde fettavskiljare, men vid senare kontroll kunde miljöinspektören inte hitta något fett i avskiljaren. Spolvattnet från ett slakteri är även enligt undersökningar mycket rikt på näringsämnen.

FÖRSLAG: *Spolvatten bör efter provtagning få spridas på åkermark.*

större ansvar för marknadsföringen av småskalig turism.

2. Marknadsföringen av måltidsturism bör samordnas i varje kommun, eller åtminstone samlas i varje län.

Tillämpning av tillsyn (Samtliga)

Kommunernas livsmedelskontroll vad gäller både utförande och bemötande har mötts av kritik. För att få en mer samlad bild av livsmedelskontrollen har synpunkter och förslag samlats i ett eget kapitel.

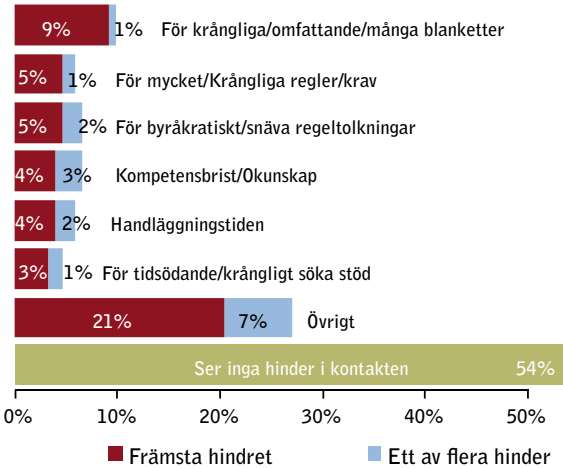
Marknadsföring (Kn + Lst)

Turistbyråerna lyfter ofta fram de stora turistmålen, men kan ibland glömma det genuina småskaliga som många turister är intresserade av. Sociala medier behöver användas i större utsträckning och samarbetet med Västsvenska turistrådet bör öka.

FÖRSLAG: *1. Marknadsföringen av småskalig turism bör öka utomlands, bland annat genom mässor och konferenser men också genom sociala medier. Kommunerna bör ta ett*

³³ Fettavskiljare fungerar som ett filter för att avlägsna fett och olja från vatten innan det går in i kommunalt avlopp

Vilket/Vilka hinder upplever företagen i kontakten med Länsstyrelsen kopplat till sin verksamhet?

★UPPLEVDA HINDER. Krångliga, omfattande eller många blanketter är det vanligaste upplevda hindret i kontakten med Länsstyrelsen. I övrigt finns en stor spridning i svaren. Notera att flera svar är möjligt och att svaren har grupperats i efterhand.

★FÖRSLAG TILL LÖSNINGAR. I tabellen kan vi se vilka förslag till förbättringar som nämnts av företagen som upplever hinder i kontakten med Länsstyrelsen. Svaren är uppdelade utifrån vilka hinder företagarna upplever (de vanligaste svaren) och har grupperats i efterhand.

LÄNSSTYRELSEN

»Olika stöd, såsom gårdsstöd och investeringsstöd, är inriktat på storskalighet och inte småföretag. Man förutsätts vara ganska stor med en gång eller vilja bli stor. Blanketterna är anpassade till stor skala och stor produktion.«

/FÖRETAGARE

Ekonomiskt stöd – förskott (F + Lst)

Vid landsbygdsstöd från Länsstyrelsen får företagaren pengar i efterhand. Därför kan det vara svårt för den mindre företagaren att våga starta en verksamhet. Som alternativ finns banklån och andra finansieringsmöjligheter. Läs mer om detta under goda exempel.

FÖRSLAG: Om möjligt bör stöd delvis betalas i förskott. En förändring kan vara möjlig att uppnå i samband med kommande landsbygdsprogram.

Vilka lösningar kan företagen se? (Flera svar möjligt.)	Främsta hindret i kontakten med Länsstyrelsen						Totalt	
	Okunskap	Handlägg.n.tid	Regler/krav	Brist på förståelse	Blanketter	Byråkratiskt	Antal	Andel
Antal svar	6	6	7	14	5	7	151	
Förenkla/Ändra lagar/regler	-	1%	2%	5%	-	1%	13	9%
Rådgivande/Hjälpande funktion	-	-	1%	1%	3%	1%	10	7%
Mindre byråkrati/snäva regeltolkningar	1%	-	1%	1%	-	1%	7	5%
Höjd kompetens/Utbildning/Praktik	3%	-	-	-	-	-	6	4%
Effektivisera/Anställ fler	-	2%	-	1%	-	1%	5	3%
Informera bättre/Bättre dialog/information	-	-	-	-	-	-	4	3%
Högre personaltillgänglighet	-	1%	-	-	-	-	3	2%
Enklare att förstå lagar/Bättre broschyrer	-	-	-	1%	-	1%	2	1%
Lägre avgifter/skatter	-	-	-	-	-	-	2	1%
Centralisera ansvar/funktion	-	-	-	-	-	-	1	1%
Information om vem som har hand om vad	-	-	-	-	-	-	1	1%
Ansöknings-/Deklareringsförbättringar	-	1%	1%	-	-	-	1	1%
Övrigt	1%	1%	1%	2%	1%	-	10	7%
Ser inga hinder i kontakten							81	54%

»Vissa frågor såsom vatten och avlopp skulle redan kunna informeras av kontaktperson på Länsstyrelsen. Samverkan bör ske genom att bolla frågor mellan inspektörer och kontaktperson på Länsstyrelsen. Utbildning behövs för båda parter. Länsstyrelsen skulle kunna förmedla information åt båda hållen, det vill säga inspektörerna och företagen. Det sparar tid och pengar för företagen.«

/INSPEKTÖR

Ekonomiskt stöd – redovisning och blanketter

Att kunna visa hur mycket man ska producera i förväg är svårt då företagen i vissa fall har många olika sorters produkter men samtidigt i liten omfattning.

FÖRSLAG: 1. Det bör om möjligt gå att redovisa i efterhand.

2. Blanketterna för redovisning anpassas till småskaliga företagare.

3. Indikatorerna i blanketten ses över.

Utfall och förväntat utfall stämmer sällan överens. Nätverkande bör ingå. I stället för förväntat antal anställda, kan det vara lättare att mäta köpta tjänster. Slutredovisningen behöver förenklas.

4. Resultaten följs upp och goda exempel sprids till andra företagare.

Ekonomiskt stöd**– samordning, redovisning och uppföljning**

Handläggningstiden hos länsstyrelserna för vissa landsbygdsstöd har varierat men är fortfarande ofta för lång. Entusiasmen att starta en verksamhet blir allt mindre när företagen måste vänta lång tid. Länsstyrelsen i Västra Götalands län har infört nyckeltal och mål för att få ner handläggningstiderna.

FÖRSLAG: 1. Beslutsprocessen ses över hos länsstyrelserna och samordningen med Jordbruksverket förbättras.

2. Snabba upp tiden för utbetalningar av stöd genom att se över rutinen för granskning.

Ekonomiskt stöd – marknadsföring

Projektstöd kan inte ges för marknadsföring av produkter i andra länder. Marknadsföring av svenska produkter utomlands är en viktig förutsättning för det nya matlandet.

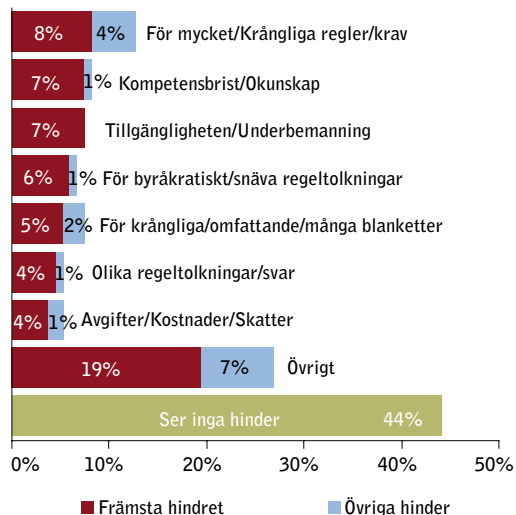
FÖRSLAG: Ge möjlighet för småföretagare att få projektstöd för marknadsföring i andra länder.

Ekonomiskt stöd – råd och stöd

Företag som har fått stöd till förädling har haft svårt att klara ansökningsprocessen på egen hand. Vissa frågor i ansökan är inte heller aktuella för alla företagare.

FÖRSLAG: Länsstyrelserna ska vid ansökningar om ekonomiskt stöd ge mer råd och stöd. Om rätt ifyllda dokument lämnas in från början kan handläggningstiden kortas.

Vilket/Vilka hinder upplever företagen i kontakten med myndigheter kopplat till sin verksamhet?

★ UPPLEVDA HINDER, ANDRA MYNDIGHETER. Företag som upplever hinder i sin kontakt med myndigheter nämner i stor utsträckning regler/krav som en av orsakerna till detta. Jordbruksverket, Trafikverket och Livsmedelsverket nämns bland de myndigheter där företagarna upplevt hinder.

Brist på kompetens/kunskap och tillgänglighet/ bemanning är andra hinder som nämns.

Notera att flera svar är möjligt och att svaren har grupperats i efterhand.

Ekonomiskt stöd – egen arbetstid

Företagare får inte ansöka om företagsstöd för egen arbetstid, utan endast för inhyrd arbetskraft. Ett exempel är om en företagare vill bygga ett slakteri tillsammans med en gårdsbutik och företagaren själv är snickare och kommer att stå för merparten av arbetet.

FÖRSLAG: Företagsstöd till egen arbetstid bör kunna beviljas, när det är uppenbart att företagaren har adekvat utbildning eller erfarenhet att på egen hand genomföra del av eller hela byggnationen.

Handläggningstider (F+Lst)

Kritik har i vissa fall riktats mot länsstyrelserna för långa handläggningstider inom områden som rör handläggning av vattenområden, tillsyn inom naturvårdsområdet, överklagningar inom bygglovsprocessen och handläggning av företagsstöd.

FÖRSLAG: Länsstyrelserna strävar efter att korta ner handläggningstiderna, genom att till exempel se över administrativa rutiner. Detta kan i sin tur ge svar på om det behövs mer resurser.

Kontroller (F + Lst)

Företagare skickar in underlag inför kontroll av deras anläggning. Även om underlaget ger en bra bild av nuläget, kontrollerar handläggare från olika myndigheter på plats. Detta förklaras delvis genom att det inom landsbygdsprogrammets företagsstöd och projektstöd finns olika kontrollnivåer. Jordbruksverket gör stickprovskontroller på de ansökningar som länsstyrelserna har handlagt, medan länsstyrelserna kontrollerar att den som söker har gjort rätt.

FÖRSLAG: 1. Samordna Jordbruksverkets och länsstyrelsernas kontroller, både vad gäller underlag och besök³⁴.

2. Ta fram en modell för stickprovskontroller i samarbete med Jordbruksverket för att minimera det underlag som företagare behöver skicka in.

34 Till exempel har Tillväxtverket och Regionalfonderna ett enklare förfarande

Vilka lösningar kan företagen se? (Flera svar möjligt.)	Främsta hindret i kontakten med myndigheter							Totalt	
	Okunskap	Regler /krav	Avgifter /Skatter	LOU	Info.	Brist på förståelse	Byrå-kratiskt	Antal	Andel
Antal svar	10	11	5	6	10	7	8	134	
Förenkla/Ändra lagar/regler	1%	2%	2%	3%	-	1%	1%	18	13%
Informera bättre/Bättre dialog/information	1%	-	1%	1%	1%	-	-	9	7%
Höjd kompetens/Utbildning/Praktik	4%	-	-	-	1%	-	-	6	4%
Rådgivande/Hjälpande funktion	1%	-	-	-	-	1%	1%	6	4%
Mindre byråkrati/snäva regeltolkningar	1%	1%	-	-	-	-	1%	5	4%
Högre personaltillgänglighet	-	-	-	-	1%	-	-	2	1%
Ansöknings-/Deklareringsförbättringar	-	-	-	-	-	1%	-	2	1%
Effektivisera/Anställ fler	-	-	-	-	1%	-	-	1	1%
Centralisera ansvar/funktion	-	1%	-	-	-	-	-	1	1%
Lägre avgifter/skatter	-	-	1%	-	-	-	-	1	1%
Övrigt	1%	1%	-	-	3%	-	1%	13	10%
Ser inga hinder i kontakten								59	44%

★ FÖRSLAG TILL LÖSNINGAR – ANDRA MYNDIGHETER. Tabellen visar vilka förslag till förbättringar som nämnts av företagen som upplever hinder i kontakten med andra myndigheter.

Svaren är uppdelade utifrån vilka hinder respondenterna upplever (de vanligaste svaren) och har grupperats i efterhand.

LIVSMEDELSVERKET

Avgiftsklassning (Samtliga)

»Hygienregler är samma för
storföretaget och korvkiosken«

/FÖRETAGARE

»Svårt att få klara svar från Livsmedelsverket
vad som gäller. Man får ofta göra sin egen tolkning.
Det blir svårt för mig att göra en bedömning. Det blir
att man får testa en sak först och se om det stämmer.
Det tar längre tid att ge klara besked till företagaren
som har sin fundering eller fråga.«

/INSPEKTÖR

»Livsmedelsverkets tolkning av lagar ändras hela tiden, vilket inte ser bra ut utåt. Jag tänker på företagaren som måste tro att vi inte kan vårt jobb, eftersom vi godkänner en sak en gång och en annan gång är det inte vara ok att göra så.«

/INSPEKTÖR

Klassificeringen är svår att förstå. Företagarna vill göra rätt och även ha möjlighet att sänka sin avgift, men generellt vet de inte vad som krävs för att hamna i en lägre klass. Klassificeringen kan också stjälpas planer på att utöka en verksamhet med exempelvis grillkvällar, då avgiften skulle äta upp större delen av förtjänsten. Att vilja servera lamm från egen produktion gör att företagaren hamnar i en högre riskklass (även om företagaren inte slaktar själv).

FÖRSLAG: 1. Klassificeringssystemet utvärderas och jämförs (benchmarking) med andra länders system för kontrollavgifter.

2. Livsmedelsverket fortsätter arbeta aktivt med vägledningen till kommunerna för att öka deras möjlighet att ge rätt information, vara mer flexibla i bedömningarna och ge mer stöd genom hela processen.

3. Livsmedelsverket ser till att klassificeringen inte hamnar för högt från början.

4. Gränsen för vilken avgift företagaren ska betala vid slakt bör om möjligt sänkas, då avgifter också tillkommer för bland annat veterinär, slaktavfall och provtagningar.

Slakteri (F)

Livsmedelsverket kontrollerar och godkänner slakterianläggning vid start.

FÖRSLAG: Livsmedelsverkets handläggare ger råd och stöd under hela byggprocessen. Då skulle företagaren undvika många kostsamma fel under vägen.

TRAFIKVERKET

Skyltning (F + Lst)

Trafikverkets tolkning av regler om skyltning har inte varit likformig över hela landet. Det gäller både handläggningstid, antal skyltar, avstånd till huvudväg samt kostnad.

FÖRSLAG: 1. Trafikverket ser över sina regler för skyltning och avgifter för att bedömningen ska bli lika över hela Sverige.

2. Se över förutsättningarna att ge tillstånd för fler vägskyltar till mindre företag, gårdsbutiker med flera.

3. Företag ges möjlighet till gemensam skyltning från en större väg.

»Personal har olika kunskap och olika sätt att lösa problem. Allt avgörs utifrån vilken person man får tala med. Många på kommunen kan inte svara på frågor utan de hänvisar till nätet.«

/FÖRETAGARE

»Den överdrivna kontrollen. Vi är certifierade. Det är onödigt att kommunen ska kontrollera oss. Vi skickar in vår certifiering och i det ingår också kontrollerandet.«

/FÖRETAGARE

Tillämpning av kommunens livsmedelskontroll

Livsmedelskontrollen har varit ett återkommande tema i de samtal som genomförts med olika myndigheter, organisationer och företagare. Detta kapitel ger en bakgrund till vad lagstiftning och EU säger om förutsättningarna för livsmedelskontrollen. Därefter följer några exempel på brister i

den livsmedelskontroll som kommunerna utför. Kapitlet avslutas med förslag på förändringar.

Livsmedelslagen³⁵ säger att Livsmedelsverket och, i fråga om länet, länsstyrelsen, samordnar övriga kontrollmyndigheters verksamhet och lämnar råd och hjälp i denna verksamhet, om inte regeringen föreskriver något annat. Det är dock främst kommunernas tjänstemän som genomför själva kontrollen.

»Man måste ha mer branschspecifik utbildning för inspektörer.

Man måste ta fram hur man gör kontroll på olika anläggningar så att man inte tittar på sådant som inte är något problem. Om man inte begriper skillnaderna mellan olika anläggningar kommer man dra alla över samma kam och det är inte bra. Det är klokt att utbilda politiker och chefer. Oftast i sådana här frågeställningar vänder man sig till inspektörerna men de som leder oss har inte insikt i hur det fungerar. Man lämpar idag ut all information till de som är på fältet och låter dem göra bedömningen istället för att de som leder kommer överens om att man gör på det här sättet.

Hade man brutit ut gruppen och gjort det till en egen enhet så hade det blivit en större professionalism. Idag förekommer det till och med att den som leder inspektörerna är stadsarkitekt. En stadsarkitekt har fokus på stadskonstruktion.

Livsmedelsverket måste ta ett ökat ansvar i att leda och samordna livsmedelskontroller.«

/INSPEKTÖR

35 Livsmedelslagen (2006:804) 12 §

Offentlig kontroll

I Sverige finns omkring 74 500 livsmedelsanläggningar. Till detta kommer ca 80 000 primärproducenter som är livsmedelsföretagare.

På livsmedelsområdet utförs den offentliga kontrollen på central, regional och lokal nivå. Ansvar för livsmedelskontrollen fördelas på följande sätt:

- Livsmedelsverket kontrollerar drygt 600 anläggningar i landet.
- Länsstyrelserna, 21 stycken, kontrollerar primärproduktionen.
- Kommunerna, 290 stycken, kontrollerar de övriga ca 74 000 anläggningarna.

/LIVSMEDELSFÖRETAGEN
LIVSMEDELSÅRET 2010

Den myndighet som utövar offentlig kontroll ska genom rådgivning, information och på annat sätt underlätta för den enskilde att fullgöra sina skyldigheter enligt lagen, de föreskrifter och beslut som har meddelats med stöd av lagen, de EG-bestämmelser som kompletteras av lagen, och de beslut som har meddelats med stöd av EG-bestämmelserna.

Kompetenshöjande åtgärder och utbildningar ska säkerställa att kontrollen som utförs är effektiv, ändamålsenlig och likvärdig över hela landet.

Det viktigaste är att företagaren kan visa myndigheten hur hon/han hanterar livsmedels säkerheten. De stora industrierna är certifierade bland annat genom British Retail Consortium och International Food Standard och de har en HACCP-plan³⁶.

Kommunerna får av företagen bland annat kritik för att de tar ut olika kontrollavgifter samt att besöksfrekvensen inte stämmer överens med de avgifter som företagaren har betalt. 9 av 37 kommuner i länet kan inte, eller vet inte om de kan, göra ett årligt besök.

EU har låtit göra en undersökning av de avgifter som medlemsstaterna tar ut för att täcka kostnaderna för offentlig kontroll. Nedan redovisas en del av resultaten. Redovisningen kan ligga till grund för en dialog om de svenska avgifterna i ett internationellt perspektiv.

Avgiftsbelagd offentlig verksamhet:

- Nio medlemsstater tar endast delvis ut sådana avgifter. Några medlemsstater tog ut avgift för samma offentliga kontroll mer än en gång i produktionskedjan, slakt och styckning i samma anläggning (vilket strider mot artikel 27.7³⁷)
- 19 medlemsstater tar ut avgifter för annan verksamhet än den som avses i artikel 27.2, medan 6 medlemsstater inte tar ut någon sådan avgift.

³⁶ Hazard Analysis Critical Control Points, system som identifierar, bedömer och styr faror som är viktiga för livsmedelssäkerheten.

³⁷ Enligt EG-förordning nr. 882/2004

- Tolv medlemsstater tar ut avgifter under minimivärna.

Syftet med systemet är att trygga tillräckliga finansiella resurser för nödvändig personal och andra resurser (art 26). I praktiken innebär det dock att intäkterna i de flesta medlemsstater införlivas i statsbudgeten, antingen helt (11 stater) eller delvis (7 stater). Endast nio medlemsstater uppger att intäkterna öronmärks särskilt för de behöriga myndigheter som genomför kontroller. 14 medlemsstater uppger att de offentliga kontrollerna inte är avgiftsfinansierade, medan sex medlemsstater uppger att det händer i några fall (regioner, verksamheter). Den partiella kostnadstäckningen kan bero på att avgifterna inte är korrekta (för låga avgiftsnivåer), men också på att man inte tar ut avgifterna eller använder intäkterna på lämpligt sätt.

Kompetenshöjande insatser behövs

I Länsstyrelsens kartläggning får kommunen även kritik från många företagare vad gäller livsmedelsinspektörernas brist på kompetens och flexibilitet. Det ställs stora krav på att företagaren inte bara ska skaffa sig kunskap inom sitt område, utan också inom en rad områden såsom livsmedelslagstiftning, livsmedelshygien, egen kontrollprogram genom IP-certifiering och/eller HACCP. Kunskapen inom många av dessa områden är dock tyvärr inte tillräckligt djup hos många livsmedelsinspektörer idag. Det framgår i kartläggningen att endast 10 av 37 intervjuade kommuner i länet anser att livsmedelslagstiftningen ger möjlighet att stödja företagarna, trots att det är en ramlag. 30 av 37 inspektörer bekräftar behovet av utbildning och vägledning.

Det är viktigt att också belysa livsmedelsinspektörernas situation. Livsmedelsverket får från inspektörerna kritik för bristen på konkret vägledning och förändringar med kort varsel. En inspektör uttrycker det på följande vis: »*Livsmedelsverket ändrar sin tolkning av lagstiftning kraf-*

tigt med korta intervaller. Vi hamnar i en sits där vi inte alltid vet vad som gäller. Vi blir tvungna att tolka själva. Detta drabbar företagaren negativt. Denne kan då uppleva oss som okunniga. Vi får till exempel inte besiktiga innan företagaren bygger. Det blir en osäkerhet för honom.«

Enligt Livsmedelsföretagens (Li) undersökning för 2010 framkommer »... att resurserna är otillräckliga och det råder brist på utbildade inspektörer. Det är stora skillnader mellan kontrollen i olika delar av landet. Antalet anläggningar per inspektör varierar från 20 till 400. Endast 57 procent av anläggningarna har haft kontrollbesök. Hela sju procent av de livsmedelsanläggningar som har störst kontrollbehov fick inte något besök alls under 2009.

I Tillväxtverkets probleminventering *Regelför-
enkling på lokal och regional nivå* (s.20) anser de intervjuade »... att en ramlagstiftning som livsmedelslagen, små resurser i kommunen, alltför små enheter, brister i kompetens och erfarenheter, tillsammans med ett otillräckligt stöd från Livsmedelsverket har skapat stora problem.« Tillväxtverket skriver vidare att det »... är tydligt från intervjuerna att tjänstemannens kompetenser och rollförståelse är den enskilt viktigaste komponenten för hur ett regelverk ska fungera och inte minst upplevas när regeln möter företaget.«

Svenskt Näringsliv bekräftar denna bild av livsmedelstillsynen i sin rapport Tillsyn – Till vilket pris? Svenskt Näringsliv skriver i sammanfattningen: »Oförstående inspektörer som gör godtyckliga bedömningar sätter rättssäkerheten ur spel och skapar problem för företagen. Samtidigt vågar inte företagen ifrågasätta kommunens beslut av rädsla för vedergällning. ... Företagen Svenskt Näringsliv talat med efterfrågar en bättre dialog och mer rådgivning i tillsynen. ... För att lösa en del av de problem som företagen anser är förknippade med tillsyn, ser de gärna att tillsynen flyttas till länsnivå.«

Det blir allt svårare att rekrytera nya livsmedelsinspektörer med relevant utbildning. Det finns

ingen utbildning av livsmedelsinspektör i Sverige. Yrket har också låg status, vilket gör att en del ser sitt arbete som livsmedelsinspektör som en ingång för att gå vidare till arbete inom miljö och hälsa, som ger högre status och mer betalt.

Livsmedelsverket har i uppdrag att ge kompetenshöjande utbildningar till livsmedelsinspektörer och skriver om vikten av rätt kompetens i en rapport om kompetensförsörjning. »Ett utvecklat system för kompetensförsörjning som möjliggör att uppfylla kraven är till nytta för livsmedelskontrollen och för berörda kontrollmyndigheter, bland annat genom att kontrollen får/blr:

- **ÖKAD TROVÄRDIGHET** Gentemot till exempel företag, allmänhet, politiker, media, samverkande myndigheter inklusive EU:s kontor för livsmedels- och veterinärfrågor, samt rättsväsende.
- **BÄTTRE TYDLIGHET** Med en beskrivning av vad kontrollarbetet innebär och vilka kompetenser som arbetet förutsätter kan myndigheter visa vad de kan och vad de gör.
- **MERA FRAMGÅNGSRIK** Rätt kompetens kan hantera flexibilitet, förmår fokusera på risker, bedömer bristande efterlevnad relevant och korrekt, göra relevanta bedömningar samt skapar kvalitet i beslut med bland annat bättre motiverade ställningstaganden.
- **MERA KOSTNADSEFFEKTIV** Rätt person med rätt kompetens till rätt arbetsuppgift spar tid och pengar. Det blir enklare att rekrytera rätt. Det ger effektivare kontroll, handläggning och beslut. För att kontrollmyndigheter ska ha rätt kompetens och för att kontrollpersonal ska ha den kompetens som är nödvändig för den typ av anläggningar de kontrollerar krävs en viss grad av specialisering.«

Föreställningar om varandra

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) forskar inom ämnet miljökommunikation. Deras perspektiv på förenklingsarbetet handlar om kommunikation, relationer och samverkan. Det handlar inte om själva reglerna, utan mer om hur man förhåller sig till reglerna. Ett projekt pågår som undersöker lantbrukarnas upplevelser av administration och krav som ställs från olika håll. Det tittar närmare på potentialen för ökad samordning inom det administrativa systemet. En annan del i projektet är att studera hur aktörssamverkan och förändrade föreställningar om varandra kan påverka lantbruksföretagarens känsla av erkännande. Ett syfte med forskningen är att skapa ny kunskap om hur samverkan mellan aktörer inom jordbrukssektorn bör utformas och ökad förståelse för hur samordningen och de förändrade attityderna påverkar lantbrukarens sociala situation. SLU hoppas att det ska leda till förslag på åtgärder för att samordna olika aktörers krav och tillsyn av lantbruksföretag.

Kommande rapport från SLU är av stort intresse med tanke på resultatet av Länsstyrelsens kartläggning om företagares upplevelser i samband med exempelvis livsmedelskontroll. En livsmedelsinspektör som vill ge råd och stöd men där relationen redan från början är ansträngd, uttrycker vikten av en god relation så här; »*De har en negativ inställning till oss inspektörer från början, vilket kan försvåra kommunikationen och i förlängningen blir ett hinder för företagaren som bara ser oss som ett problem i stället för en resurs.*«

Ett stort antal exempel finns även kring hur kommunen hanterat sin kontroll:

»Det är inte heller samma sak att vara inspektör i en liten stad som det är i en storstad. Det är en annan kultur och kanske också andra problem man brottas med.«

/INSPEKTÖR

»Det går att få sitt egna kök godkänt som produktionskök. Mottagningsköket kan vara separerat till restaurangen. I huset är det skilt mellan verksamhet och egna köket genom till exempel kyl och frys. Det finns också två hoar. Ett naturligt flöde och att verksamheten/egna köket sker skilt i tid. HACCP, lång erfarenhet och kunskap lägger grunden. Det handlar om tillämpningen av livsmedelslagstiftningen och se att det faktiskt går och inte tvärtom se hinder. Visserligen krävs det lång planering, men om företagaren har kunskap vet man också vad som krävs vid inspektion.«

/FÖRETAGARE

- Livsmedelsverkets vägledning används ofta som en regelbok när kommunen till exempel sätter riskklass³⁸. Vägledningen följs rigoröst i vissa fall vilket skapar irritation hos framför allt småföretagare. Det finns risk att klassificeringen blir fel på grund av brist på kunskap inom aktuellt område.
- Krav har ställts på att infiltrationsanläggning ska ha samma kapacitet som en avsevärt mycket större anläggning.
- Det ställs krav på dokumentation när och hur mycket spillvatten företagaren tömmer till

³⁸ Modellen för riskklassificering består av tre delar, en riskmodul, en informationsmodul och en erfarenhetsmodul. Riskmodulen ligger till grund för placering i riskklass, informationsmodulen reglerar ett kontrolltidstillägg och erfarenhetsmodulen placerar en anläggning i erfarenhetsklass. Den sammantagna klassningen resulterar därefter i att man fastställer kontrolltiden.

brunnarna. Men kommunen eller företagaren har ingen möjlighet att mäta detta, det går därför inte att leva upp till detta krav.

»Livsmedelsverket förordar att branschen skapar sina egna riktlinjer men det finns idag inga branschriktlinjer. Vi vet alltså inte hur vi ska kontrollera branscherna.«

/INSPEKTÖR

- Det händer att livsmedelsinspektörer inspekterar flera saker samtidigt även om det ska särskiljas enligt miljötillståndet.

»Det är inte så lätt att bygga om ett kök som har kostat en miljon. Livsmedelsverket och SKL tog fram en checklista som man ett och ett halvt år senare drog tillbaka. Detta efter att först ha fått pris inom EU för den. Man utbildade då 700 inspektörer i samsyn och checklista.«

/INSPEKTÖR

- Vid byggnation av till exempel ett kök kontrollerar livsmedelsinspektören köket i efterhand vilket kan leda till dyrbara ombyggnationer.
- Relativt hög personalomsättning gör det svårt att få en kontinuitet i kompetensnivån hos livsmedelsinspektörer.

Förslag

Det kommer att vara svårt att få likvärdig livsmedelskontroll i 290 kommuner. För att skapa ett mer enhetligt och rättsäkrare system redovisar vi två alternativ. Ett alternativ är att genomföra ett stort antal insatser gentemot kommunerna. Om dessa insatser inte ger önskat resultat eller inte går att genomföra, är alternativet att länsstyrelserna tar över hela eller delar av kontrollverksamheten från kommunerna.

► ALTERNATIV 1

1. Inspektörerna får ansvar för flera kommuner, vilket underlättar samsyn. Alternativt bildar inspektörerna team med olika kompetensinriktning, så att de får en helhetsbild och kan se hela flödet/processen hos företagaren.

2. Inspektören ger mer stöd. Det behöver skapas samsyn bland annat genom mer utbildning och kontroll av lämplighet.

3. Samsyn byggs mellan verksamheterna miljö & hälsa och livsmedel i kommunen.

4. En arbetsledare granskar alltid protokoll från besök innan de godkänns eller fastställs, för att komma ifrån osäkra tolkningar. Ett annat tillvägagångssätt (som i Tyskland) kan vara att kommunens inspektör har med sig en erfaren branschperson/företagare eller liknande vid besök/kontroller. Dessa besök kan också i stor utsträckning vara oanmälda.

5. Det finns möjlighet till en »second opinion« från en inspektör som har flera kommuner eller ett län som ansvarsområde. Exempelvis kan länsstyrelsernas rådgivare få en mer officiell roll gentemot landsbygdsföretagare.

6. Mentorers utses till kommunens inspektörer, antingen äldre och erfarna inspektörer eller tjänstemän från till exempel länsstyrelserna. Detta kan även vara ett bra redskap vid en generationsväxling.

► ALTERNATIV 2

Livsmedelskontrollen flyttas helt eller delvis till länsstyrelserna. Detta för att uppnå högre rättsäkerhet, samlad specialistkompetens och större likformighet i livsmedelskontrollen. Länsstyrelserna har exempelvis genom landsbygdsdirektörerna möjlighet att skapa samsyn och gemensam kompetensutveckling.

Inspektörerna nämner även följande förslag på lösningar:

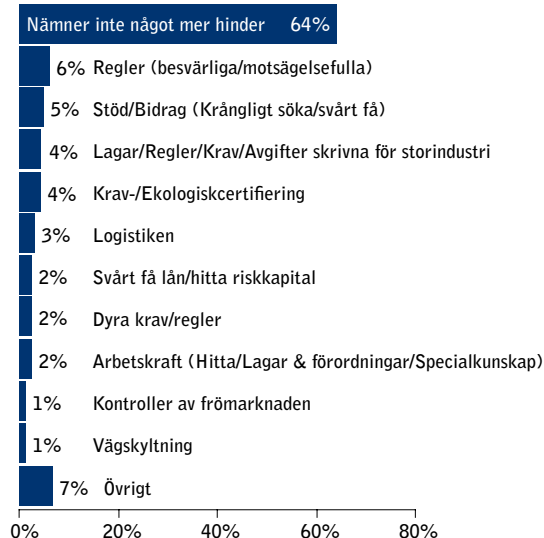
7. Det ges möjlighet att »godkänna via ritningar« igen. Då blir det mer konkret. Företagaren får en helhetsbild av vad som behövs för att starta ny verksamhet eller utveckla verksamheten, till exempel genom möjligheten att prata med tjänstemän i kommunen inom olika områden såsom bygg och miljö.

8. Skapa »metodsamlingar« som är tillgängliga för företagaren, om hur andra företagare har gjort eller vilka metoder som fungerar. Handböcker som ger tydliga riktlinjer för hantering av livsmedel och utformning av lokaler för både företagare och inspektörer.

9. Livsmedelsverket tar fram mer standardiserade mallar och inspektionsunderlag/rapporter. Varje inspektör eller kommun ska inte ta fram egna.

10. Tydliga och klara regler och riktlinjer och en anpassad utbildning.

Vilka andra hinder har företagen stött på i sin verksamhet?

★ YTTRELLIGARE HINDER I VERKSAMHETEN. Företagarna har även fått uppge om de har stött på några andra hinder i verksamheten. Två av tre företagare har inte angett några ytterligare hinder. Svaren har grupperats i efterhand och företagarna har kunnat ange flera hinder. Bland företagen som angett något ytterligare hinder finns en stor spridning i svaren. Sex procent av företagen i undersökningen upplever regler som ett hinder i verksamheten. Några nämner att stöd/bidrag kan vara krångligt att söka/svårt att få.

Vilka andra hinder ser inspektörerna att företagen stött på? (Flera svar möjligt)

Andra hinder	Antal	Andel
Total	37	
EU-lagstiftning	3	8 %
Frekventa ändringar av lagar/tolkningar	3	8 %
Att hitta rätt/Bollas runt mellan olika personer/instanser	3	8 %
Dyra krav/regler	2	5 %
För flexibel lagstiftning	2	5 %
Logistiken	1	3 %
Regler	1	3 %
Övrigt	4	11 %
Ser inga ytterligare hinder	21	57 %

★ YTTRELLIGARE HINDER. Inspektörerna har även fått uppge om de ser några andra hinder för företagarna i verksamheten. Majoriteten nämner inte några ytterligare hinder. Flera svar är möjligt och svaren har kodats i efterhand. Det är en spridning i svaren bland de inspektörer som ser ytterligare hinder. De nämner bland annat EU-lagstiftningen, att lagar ändras/tolkas olika samt att det är svårt att hitta rätt för företagarna.

Övriga hinder och lösningar

BED & BREAKFAST (F)

Livsmedelskraven på Bed & Breakfast är höga. Som exempel kan nämnas att man inte får servera frukost, utan är hänvisade till självservering i ett kylskåp för gästerna. Om företagaren har fler än åtta bäddar krävs mer omfattande tillstånd. Det gäller brand, säkerhet och livsmedel. En ökning av gränsen till 12-14 bäddar där dusch och toalett erbjuds på flertalet rum ger en större attraktionskraft. Finns det också möjlighet att erbjuda »lagad frukost« så kan man höja priset ordentligt. Det kan handla om en höjning från 250 kronor till 1 000 kronor/natt.

FÖRSLAG: 1. Livsmedelskraven för Bed & Breakfast ses över för att skapa större möjligheter till exempelvis frukostservering.

2. Bed & Breakfast får utöka antalet bäddar, vilket ger företagarna en avsevärt större möjlighet att utveckla sin verksamhet.

BREDBAND (F + Lst)

En del infrastrukturfrågor återkommer som till exempel bredband och kvalitet på bredband. Mycket av företagares kontakt sker genom webbsida, sociala medier och e-post. Som exempel nämner en företagare att bara Telia fungerar just där de befinner sig. I nuläget är länsstyrelserna tvingade att omdisponera medel inom landsbygdsprogrammet för att få till mer pengar till bredband, vilket inte på något vis kommer att täcka behovet. Att länsstyrelserna omprioriterar inom sitt program³⁹ kan drabba de satsningar som

³⁹ Våren 2010 förstärktes landsbygdsprogrammet med pengar till bredbandsutbyggnad på landsbygden från den europeiska ekonomiska återhämtningsplanen, totalt 253 miljoner kronor. Pengarna tog slut i oktober 2010. I februari 2011 avsattes därför ytterligare 40 miljoner kronor från landsbygdsprogrammets reservpott som återstod efter Jordbruksverkets första fördelning av landsbygdsprogrammedel till länen 2007. Länsstyrelserna har därefter omfördelat 122 miljoner kronor (maj 2011) till bredbandprojekt inom landsbygdsprogrammet.

Ett nytt beslut om fortsatt satsning på utbyggnad av bredband togs 1 september 2011. Sammanlagt satsar regeringen 495 miljoner kronor över tre år. Totalt 375 miljoner kronor kommer att användas för att finansiera bredbandsutbyggnadsprojekt inom ramen för Landsbygdsprogrammet.

»Det finns risk för ett »moment 22« mellan
Livsmedelsverket och Folkhälsoinstitutet då
Folkhälsoinstitutet inte kan godkänna utrustningen
om inte lokalen är godkänd.«

/FÖRETAGARE

planerades inom Sverige – det nya matlandet, såsom måltidsturism. Behovet av bredband för landsbygden beräknas till fyra miljarder de närmaste fem åren.

FÖRSLAG: *En fortsatt utbyggnad av bredbandet, vilket är en förutsättning för företagare på landsbygden. Medel bör inte omdisponeras inom landsbygdsprogrammet.*

CERTIFIERING AV HANDELN (Samtliga)

»Exempel på hur kostsamt det
kan bli med butikernas egna certifiering.

Det gäller främst Konsum och Hemköp. Vid kontroll skulle jag få betala för två personer, både resa och logi samt avgiften. Varje eller vartannat år blir det besök och nya avgifter. Då måste jag även vara med i deras E-faktura system som kostar ca 100 000 kronor och ha en extra anställd för att kunna sköta detta. Sedan kostar det 1 000 kronor per år för att vara med. ICA har privata ägare av sina butiker och därför är det inte samma problem. Jag räknade ut att enbart certifieringen skulle kosta 16 kronor netto per marmeladburk. Det blir omöjligt att sälja något då – 98 kr för en liten marmeladburk i handeln!»

/FÖRETAGARE

Krav ställs många gånger från butiker att företagaren ska vara IP-certifierad, men samma krav på certifiering ställs inte alltid på handeln, vilket gör att kvalitetskedjan kan bli lidande. ICA, COOP, Axfood, Vi-butikerna och Bergendahls har tagit fram »Svensk standard för livsmedelssäkerhet i butik«. Det finns också andra certifieringar som gör att företagaren blir förvirrad, exempelvis. Svenskt Sigill som inte accepteras av alla kedjor som tillräckligt. Svensk dagligvaruhandel säger: »Avsaknaden av en branschgemensam standard för säker mat har gjort att det råder en osäkerhet kring hur lagstiftning ska tolkas och det görs olika bedömningar i olika delar av landet. Syftet med denna standard är att den ska vara ett dokument som definierar kravnivåer för säker hantering av livsmedel i butik. Den ska också vara en dokumentation som alla intressenter i dagligvarubranschen – kedjor såväl som myndigheter – kan samlas kring«. Tyvärr har inte alla medverkande butiks kedjor ställt samma krav på att certifiera sig enligt aktuell standard. En ökning av IP-cerifierade butiker sker dock kontinuerligt.

FÖRSLAG: *»Svensk standard för livsmedelssäkerhet i butik« införs om möjligt snarast i samtliga butiker.*

»HJÄLPORGANISATIONER« (F)

En mängd olika organisationer ger råd, stöd och hjälp till företagare, i Västra Götalands län bland andra Länsstyrelsen, Västsvenska turistrådet, ALMI,

Göteborg & Co., Hushållningssällskapet, Coompanion, Nyföretagarcentrum och Lokalproducerat i Väst AB. Det finns risk att företagaren i sista änden inte vet till vem hon/han ska vända sig.

FÖRSLAG: »Hjälpporganisationernas« arbete i länen samordnas, förslagsvis av länsstyrelserna.

INFORMATION OCH KOMMUNIKATION (Samtliga)

Sverige – det nya matlandet behöver bli mer marknadsinriktat i stället för producentinriktat. Information bör bli mer lättillgänglig för både producent och konsument.

FÖRSLAG: 1. En matlandetportal (till exempel www.matlandetportalen.se) skapas, där man lätt kan slussas vidare till olika intressanta måltidsturismål i varje län. En möjlighet är att bygga vidare på redan befintliga portaler såsom www.verksam.se eller www.vastverige.com

2. EN ingång skapas med en huvudman där företagare, utbildare, konsulter med flera kan söka hjälp. Ett föredöme är Arbetsmiljöverkets svarstjänst.

3. Länsstyrelserna får i uppdrag att samordna myndighetscoacher i varje län som företag kan ta kontakt med. Se även om Coachning under Måltidsturismens förutsättningar.

JAKT (F)

Inom jakt finns en stor potential för turistnäringen. Jägarna är dock rädda om sin jakt och sin andel. Att få in turister är en utmaning. En gemensam inställning behövs. Stora markägare bör kunna lämna delar av jakten åt turister och kombinera med exempelvis laxfiske, boende med

mera. Det är även ett bra sätt att utöka säsongen för andra aktörer som kan erbjuda produkter till jaktturisterna.

STORSTAD OCH LANDSBYGD

Västsvenska turistrådet och Göteborg & Co. anser att en stor del av de turister som kommer till Sverige begränsar sitt besök till en större stad.

FÖRSLAG: Stad och landsbygd bör stimulera varandras turismutveckling genom att till exempel erbjuda en natt i storstan och en natt på landet. Kombinationen av stad och landsbygd förhöjer turistens upplevelse och ger en bredare bild av Sverige.

TILLVARATA UTLÄNDSK KOMPETENS (F + Kn + Lst)

En del av de flyktingar och invandrare som kommer till Sverige har kompetens inom de gröna näringarna, till exempel personer som har med sig erfarenhet av mat och turism samt livsmedelsexport. I SOU 2008:56 nämns en utgångspunkt för flera förslag: »Två skeden under integrationsprocessen är nyckeltillfällen för att rekrytera utrikes födda till de gröna näringarna och landsbygdens övriga näringsliv. En stor del av de utrikes födda hamnar efter ankomsten till Sverige i kommuner på landsbygden. Här finns möjlighet för så kallade lotsar att etablera kontakt mellan de utrikes födda och lokala arbetsgivare i de gröna näringarna eller landsbygdens övriga näringsliv. I ett senare skede kan rekryteringen inriktas på utrikes födda i tätorterna till tätortsnära gröna näringar, som trädgård, hästnäring, golfbanor och djurskötsel. Detta gör det möjligt att bo kvar i sin tätortskommun och pendla till sitt arbete på den tätortsnära landsbygden.« Lotsar finns redan etablerade hos Arbetsförmedlingen, men inriktningen mot de gröna näringarna behöver utvecklas.

FÖRSLAG: Förslagen i betänkandet *Mångfald som*

»Kunskap tar död på myter«

/KOMMUN PÅ VÄSTKUSTEN

59

möjlighet (SOU 2008:56) aktualiseras, bland annat att utveckla export och turism med mångfald som resurs, utveckling av småskaligt landsbygdsföretagande med särskild information och stöd gentemot utrikes födda, höjt tak hos ALMI och breddad rekrytering till utbildningar.

2. Landsbygdsprogrammet och Leader⁴⁰ riktar sig än mer till flyktingar och invandrare.

TRANSPORT OCH LOGISTIK (Samtliga)

Logistiken kring transporten av produkter är svår och kostsam på landsbygden, framför allt om företagaren inte har en verksamhet som sträcker sig året runt. Att köra ut själv hinner man inte med på våren då det är som mest att göra. När hösten/vintern kommer så har man tid men inga kunder. Försök i bland annat Falköping, Uddevalla och Trollhättan satsar på lokalproducerat i den offentliga maten. Där planeras centraler dit producenter kan leverera.

FÖRSLAG: *Dessa försök samordnas och enas regionalt utifrån ett eller några få koncept.*

UTBILDARE OCH UTBILDNINGAR – konsulter(F + Kn)

»Det finns bristfälliga riktlinjer inom området som inte är helt lätta att ta till sig vilket gör att man är tvungen att använda sig av dyra konsulter.«

/INSPEKTÖR

Ett stort antal konsulter utbildar inom livsmedelsområdet, till exempel inför certifiering, men de håller inte alltid den kvalitetsnivå som krävs.

FÖRSLAG: *Konsultinsatser och rådgivning som finansieras med statliga medel ska vara kvalitetssäkrade.*

UTBILDARE OCH UTBILDNINGAR – livsmedelsinspektör

Tidigare har utbildningar ordnats i Skara både vid Sveriges lantbruksuniversitet till livsmedelsingenjör (tre år) och vid Biologiska yrkeshögskolan till livsmedelstekniker (två år), men de finns inte kvar. Det blir allt svårare att rekrytera nya inspektörer med relevant kunskap.

FÖRSLAG: *1. En översyn görs av utbildningsmöjligheter för livsmedelsinspektörer, för att säkra framtida rekrytering.*

2. Livsmedelsinspektörer får certifikat/diplomering/ auktorisation efter genomförd utbildning. Ytterligare steg vore att ge legitimation.

40 I Leader samlas representanter för ideell, offentlig och privat sektor för att tillsammans arbeta med landsbygdsutveckling.

»Man skyller ofta på att vi inspektörer är fyrkantiga.

Det är inte så konstigt när 80-90 procent av inspektörerna går via högskolan och sedan börjar på kommunen. De har ingen erfarenhet från det som de ska inspektera. De tolkar lagen ordagrant. De pratar inte samma språk som livsmedelstillverkaren.«

/INSPEKTÖR

Utbildare och utbildningar – gymnasieprogram och offentlig mat

Kunskapen blir sämre hos nyutexaminerade kockar när det gäller råvaror i form av till exempel hel fisk eller hel bit kött. De utgår mer från hel- och halvfabrikat. Risken med det är att man åsidosätter både smak och kvalitet.

FÖRSLAG: 1. En översyn görs av gymnasieskolornas utbildningsprogram för att säkerställa att kunskapen om råvaror och dess användning upprätthålls.

2. För att garantera sunda råvaror bör det ställas ökade krav på den offentliga maten när det gäller kvalitet och produktionsmetoder. Det är till exempel en fördel om den offentliga maten lagas med lokalproducerade råvaror och inte hel- eller halvfabrikat.

Goda exempel, tips och idéer

Länsstyrelsen i Västra Götaland fick uppdraget att göra aktuell kartläggning som en pilot med tanke på att länet kan ses som ett »Sverige i miniatyr« på olika sätt. Därför är de flesta exemplen nedan från Västra Götalands län, men det kan inte nog påpekas att det självklart finns mängder av goda exempel runt om i Sverige där mat och turism möts på fantastiska sätt.

»Slow food, www.slowfoodisverige.se
– gott, rent, rättvist som en företagare uttrycker
det, är något som är på frammarsch och uppskattas
mycket av utländska turister.«

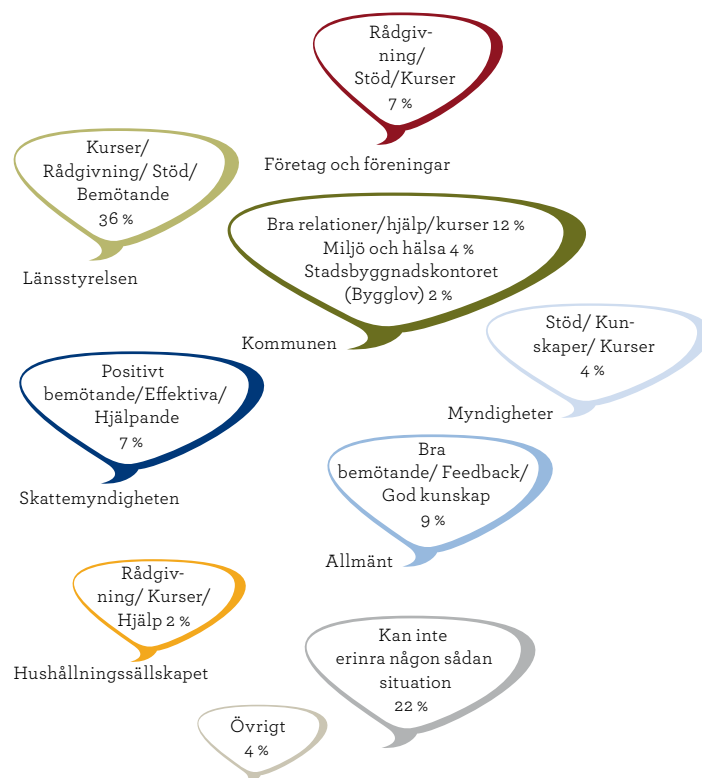
/FÖRETAGARE

FINANSIERINGSALTERNATIV

► I Jämtlands län har det skapats ett riskkapitalbolag⁴¹ för glesbygden inom de gröna näringarna, där man ser möjlighet att utveckla det som redan finns. Det går in med medfinansiering upp till vad som behövs gentemot företagsstödet/investeringsstödet istället för bankerna. Förutsättningen är att företagaren har ett aktiebolag. Finansieringen innebär dock en relativt hög ränta.

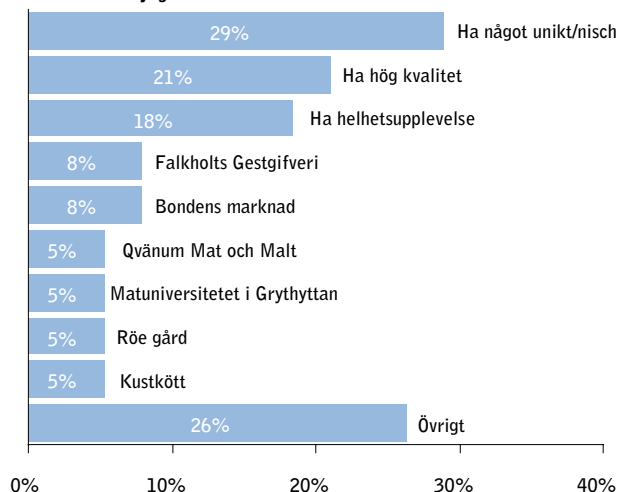
En företagare i Östersund har startat ett bolag med en blandning av entreprenörer och näringsliv för att gå in och leda den regionala utvecklingen inom gastronomi. Bolaget kommer att bestå av tre ben – evenemangsbolag, marknads-

⁴¹ Det är företag som förmedlar riskkapital från privata investerare (ibland även från fonder) för nystartade företag som behöver finansiering. Svenska riskkapitalbolag är organiserade i Svenska riskkapitalförningen.

★ **DET GODA EXEMPLET.** 78 procent av företagen kan nämna någon situation där det har fungerat riktigt bra. Svaren har grupperats i efterhand. Någon form av rådgivning är det som är mest återkommande. 164 respondenter.

Tips och idéer från näringslivsutvecklarna på goda och framgångsrika exempel/lösningar för att utveckla området måltidsturism. Flera svar möjligt

★ TIPS OCH IDÉER FÖR UTVECKLING. I grafen redovisas de tips och idéer som näringslivsutvecklarna har nämnt på goda och framgångsrika lösningar inom matturism.

Vid en enklare enkätundersökning till länsstyrelserna har 8 av 21 länsstyrelser gett svar på frågan om aktiviteter eller rådgivning inom Sverige – det nya matlandet. Sex länsstyrelser har aktiviteter som riktar sig till företagare. Främst är detta kursverksamhet och studieresor. Ett par länsstyrelser har fasta rådgivningstjänster.

föringsbolag och utbildning.

Ett annat sätt att få in kapital är genom så kallad crowd sourcing. Se webbsidan www.fundofyou.com.

LIVSMEDELSSAMVERKAN

- »En väg in« är det många företagare som tagit upp som ett önskemål. Länsstyrelsen har i dag rådgivare inom olika livsmedelsområden som är mycket uppskattade. Länsstyrelsen kommer under 2011 utifrån visionen om Sverige – det nya matlandet, att utöka och samordna detta arbete. Exempelvis planerar länsstyrelsen att skapa en samrådsgrupp för att få samsyn och likriktning inom livsmedelsområdet i länet. I detta ingår ett närmare samarbete med Livsmedelsverket om bland annat rådgivning i länet.
- Länsstyrelsens projekt [Grogrund](#) nämns som gott exempel där mentorskap, studiebesök, personligt inriktad hjälp och specifik inriktning mot kvinnors företagande lyfts fram.
- Göteborgs stads upphandlingsbolag AB har tillsammans med företaget Servera startat ett samdistributionsprojekt, där Servera ska samdistribuera övriga livsmedelsleverantörers varor till beställarna. De har hittills fått fungerande leverans från ett kaffemakeri, mjölkproducent (mindre enheter), bageri och två fiskleverantörer. Dessa får på så sätt även tillgång till 1 500 kunder hos Servera. En viss kostnad för bipackning tas ut, men det är ändå en liten kostnad jämfört med att köra själv. Läs mer om [samdistribution](#).
- Ett antal företag samarbetar i Jämtlands saluhall som är en ekonomisk förening. De säljer i en ICA-butik med egen avdelning. De försöker nu få med så många företagare som möjligt.
- Götene kommun har tittat på en kombination av tomatodling, slakteri och biogas. Tomaterna bildar slutligen en grönmassa som används i biogasanläggning tillsammans med slaktavfall. Finansiellt stöd har getts till detta projekt genom Leader Västra Skaraborg, något som borde vara intressant både på gårdsnivå och på kollektiv nivå.

- Tavlebord är ett gemensamt initiativ på Orust där ett antal producenter säljer lokalt producerade livsmedel och hantverk i lanthandelsmiljö. Läs mer på www.tavlebord.se.
- Det blir höga avgifter för laboratorieprover. Ett försök att samordna dessa utifrån bransch pågår just nu inom Västra Götalands län, för att få ner avgifterna när fler prover görs samtidigt och inriktas mot en bransch. Mer information finns att få genom Länsstyrelsens landsbygdsenhet.

MARKNADSFÖRING, INFORMATION OCH KOMMUNIKATION

- Skatteverket är ett bra exempel på en myndighet som satsat på tydlig och lättläst information genom till exempel webb. Skatteverket framhålls också som effektiva och noggranna. Se även www.skatteverket.se/foretagorganisationer.
- Livsteck.net är ett forum för tillsynsmyndigheter på lokal, regional och central nivå. Den innehåller funktioner och information som förbättrar stödet till livsmedelstillsynen i Sverige. Inspektörerna i kommunerna har inloggningsuppgifter för att kunna logga in på webbplatsen.
- Företagare kan få hjälp med marknadsföring, råd och stöd genom Lokalproducerat i Väst AB. Se också www.lokalproducerativast.se. Gemensam marknadsföring kan också till exempel genomföras genom Leader. En samordning av Leader områden och satsning på måltidsturism kan vara en framgång. *Matglädje mellan Väner och Vättern* är ett exempel.
- För att presentera råvarornas höga kvalitet och kunna spåra deras ursprung, finns det exempel på företagare som presenterar sina leverantörer genom foton på väggarna.
- En framgångsfaktor inom odling är att intervallodla, så att företagaren kan leverera varor varje vecka under hela säsongen. Kvalitet skapar också ökad efterfrågan på varorna. Det är också bra att förlänga säsongen, men att hålla på hela året blir dyrt och kan också ge sämre kvalitet. Med odling hela året får man inte heller kunderna att längta till nästa säsong.

TURISTSAMVERKAN

- Västsvenska turistrådet bedriver ett pilotprojekt där målet till att börja med är att sätta tre kanalkommuner (Mariestad, Töreboda och Karlsborg) på turistkartan. Under åren har de arbetat med olika marknadsförings- och utvecklingsprojekt, de senaste tre åren under namnet *Mat & Möten*. Det är nu kommunernas vilja att stärka det gemensamma arbetet, genom att bilda en gemensam organisation. Alla kanalkommuner från väst till och öst deltar dessutom i ett projekt där de bland annat har bildat ett marknadsråd.
- Smaka på Västsverige är ett sätt att marknadsföra kvalitetssäkrade företag under ett varumärke. Restauranger, producenter, gårdsbutiker, aktivitetsföretag kopplade till måltidsupplevelser. Detta arbete är under utveckling hela tiden. Mer information finns på: www.vastsverige.com/sv/Smaka-pa-Vastsverige.
- På många håll har det växt fram lokala bonde- marknader. Ett exempel är Grästorp där man har bondemarknad fem-sex gånger per år. Media kan också användas än mer, genom att till exempel visa olika kombinationsverksamheter där man åker från gård till gård.
- Fiskeföretag har utvecklat samarbete mellan hotell och boenden samt restauranger kring skaldjur och turistfiske. Ett lyckat exempel är satsningen »Skaldjursresan som också stöds av Västsvenska turistrådet.

UPPHANDLING

»Svenskt på menyn efter upphandling« är en rubrik från ATL – Lantbrukets Affärstidning⁴². Rubriken gällde Säfte och Dalslands kommuner som lyckats få genomslag för mer lokalproducerat. De har lyckats genom att formulera en viljeyttring att de inte tillåter svanskupering på grisar och att de vill ha kortare transporter. Denna upphandling föregicks också av en dialog med leverantörer.

UTBILDNINGAR, RÅD OCH STÖD

»Mer utbildningar för personer som ska starta företag. Ta efter Tysklands modell. Man måste gå en utbildning på sex månader innan man får starta verksamhet. Man måste vara branschmedlem för att starta upp. Med dessa erfarenheter blir man mer insatt i vad det innebär att driva eller utveckla sin verksamhet.«

/INSPEKTÖR

- Som egen företagare inom livsmedelsområdet är det av stor vikt att du från början har den kunskap som krävs inom det specifika område som man ska satsa inom men även grundläggande kunskaper om att driva företag. Ett exempel på webbaserad utbildning i bland annat livsmedelshygien är www.meny.se.
- Det är en stor fördel med de utbildningar som länsstyrelserna och andra anordnar. Detta bör utökas och vara än mer riktat till enskilda och grupper av företagare på landsbygden. Se även www.lansstyrelsen.se.
- Hushållningssällskapet hjälper bland annat till med produktions- och ekonomisk rådgivning. Se även www.hush.se.

- Jordbruksverkets konsulenter ger bra information och har ett brett utbud av kurser. Se även www.jordbruksverket.se.
- Eldrimner har varit mycket bra när det gäller rådgivning och utbildning. De ställer även upp och driver överklagningar. Se även www.eldrimner.se.
- Skatteverkets nyföretagarenhet har varit en positiv kontakt. Enheten tog på eget initiativ kontakt och gav en hel del råd och stöd.
- I Skaraborg i Västra Götalands län utvecklas fiskeområdena och näringen i samarbete med en mängd olika intresseorganisationer. Det handlar om att få upp intresset om olika sorters fisk. Dessa insatser kan företagare få stöd för genom EU. Exempelvis har De la Gardigymnasiet fått stöd för att eleverna ska få en större förståelse för hela tillagningsprocessen. Ett annat projekt är Lakeprojektet för att få upp intresset för lake.

UTLÄNDSK KOMPETENS

- Många invandrare har en stor kompetens när det gäller olika områden, till exempel biodling. Detta är något som Lidköpings biodlarförening insett. De har nu också fått Leaderpengar för att utveckla detta. Biodling har ju också en stor ekonomisk roll när det gäller pollinering i lantbruket.

Ett stort antal företagare nämns som goda exempel i de öppna svaren från marknadsundersökningen. Namnen på dessa och vilken inriktning de har finns att tillgå vid behov.

Referenser

Huvudsaklig litteratur inklusive rapporter

- ★ Fiskeriverket (2008), »Rapport utifrån uppdrag Jo2006/1876 Fritidsfiske och fritidsfiskebaserad verksamhet«
- ★ Fiskeriverket (2011), »Yttrande 10-3235-10 ang. slutbetänkande av Fiskelagsutredningen (Jo2007:03): Med fiskevården i fokus – en ny fiskevårdslag (SOU 2010:42)«
- ★ Jordbruksverket (2008), »Rapport 2008:15 Samordning av informationskrav«. Rapport i samarbete med Naturvårdsverket, Kemikalieinspektionen och Livsmedelsverket
- ★ Jordbruksverket (2009), »Rapport 09-8635/09 Enklare regler och bättre service – Jordbruksverkets regelförenklingsarbete 2006-2010«
- ★ Konkurrensverkets rapportserie 2011:3, »Mat och marknad – offentlig upphandling«
- ★ Konkurrensverkets rapportserie 2011:4, »Mat och marknad – från bonde till bord«
- ★ Lena Mossberg och Inger Svensson (2009), »Boken om måltidsturism i Västra Götaland«, Västsvenska turistrådet i samverkan med Västsvensk Mersmak, Västra Götalandsregionen och Länsstyrelsen Västra Götalands län
- ★ Livsmedelsföretagen (2011), »Livsmedelsåret 2010«
- ★ Länsstyrelsen i Kronobergs län (2010), »Rapport 100-2139-10 En märkbart positiv förändring i företagets vardag!« Rapport med förslag till hur länsstyrelsernas arbete kan utformas för att bidra till regeringens mål för regelförenkling
- ★ Näringslivets Regelnämnd (2011), »Serveringstillstånd – handläggningstid, servicegarantier, tillsyn och avgifter«. Delrapport 2 om regelförenkling på kommunal nivå – Undersökning av Sveriges kommuner
- ★ Regeringskansliet (2010), »Sverige – det nya matlandet. Uppdaterad handlingsplan. Nya jobb genom god mat och upplevelser«
- ★ Statens offentliga utredningar (2010), »SOU 2010:98 Gårdsförsäljning«. Delbetänkande av utredningen om vissa alkoholfrågor
- ★ Statens offentliga utredningar (2010), »SOU 2010:42 Med fiskevård i fokus – en ny fiskevårdslag«. Slutbetänkande av Fiskelagsutredningen
- ★ Statens offentliga utredningar (2009), »SOU 2009:26 Det växande vattenbrukslandet«. Betänkande av Vattenbruksutredningen
- ★ Svenskt Näringsliv (2010), »Tillsyn – Till vilket pris?«. En rapport om kommunal tillsynsavgift och livsmedelstillsyn
- ★ Sveriges Fisketurismföretagare (2011), »SeFF:s yttrande över SOU 2010:42 Med fiskevård i fokus – en ny fiskevårdslag«
- ★ Sveriges Lantbruksuniversitet, förhandsinformation om innehållet i kommande rapporter från Carolina Liljenstolpe och Elvira Caselunghe
- ★ Tillväxtverket (2009), »Enklare vardag för företag«. Verktyg i regelförenklingsarbetet
- ★ Tillväxtverket (2009), »Regelförenkling på lokal och regional nivå – en probleminventering«
- ★ Tillväxtverket (2009), »Rapport 0062 Näringslivets administrativa kostnader för livsmedelsområdet«. Uppdatering 2009 samt prognos under och efter 2010
- ★ Tillväxtverket (2010), »Rapport 0044 Den svenska turistmåltiden«. En internationell bild av mat och måltider

Huvudsaklig lagstiftning, föreskrifter, allmänna råd och vägledning

- ★ Alkohollag SFS 2010:1622, utfärdad den 2 december 2010
- ★ EU förordning 178/2002, utfärdad den 28 januari 2002
- ★ EU förordning 882/2004, utfärdad den 29 april 2004
- ★ Livsmedelsförordning SFS 2006:813
- ★ Livsmedelslag SFS 2006:804, utfärdad den 8 juni 2006
- ★ Livsmedelsverket (2010), Vägledning till kontrollmyndigheter med flera. Riskklassning av livsmedelsanläggningar och beräkning av kontrolltid, fastställd 2010-10-12
- ★ Statens folkhälsoinstitut föreskrifter om kunskapsprov FHIFS 2010:7, beslutade den 6 december 2010

- ★ Statens folkhälsoinstitut föreskrifter om ändring om vilka uppgifter som ska finnas i bevis om serveringstillstånd som kommun har meddelat FHIFS 2010:6, beslutade den 6 december 2010
- ★ Statens folkhälsoinstitut föreskrifter och allmänna råd om anmälan av lokal för cateringverksamhet, kryddning av spritdryck för servering som snaps och provsmakning FHIFS 2010:8, beslutade den 6 december 2010

Tabeller

★ Hinder att utveckla måltidsturism (näringslivsutvecklarnas svar)	s. 21
★ Lösningar på hinder för måltidsturism (näringslivsutvecklarnas svar)	s. 21
★ Utmaningar inom måltidsturism (näringslivsutvecklarnas svar)	s. 21
★ Fakta om företagarna som medverkat i undersökningen	s. 29
★ Övergripande nöjdhet med myndigheter (företagarnas svar)	s. 39
★ Hinder i kontakten med myndigheter (företagarnas svar)	s. 39
★ Upplevda hinder hos kommunen (företagarnas svar)	s. 40
★ Förslag till lösningar (företagarnas svar)	s. 40
★ Upplevda hinder hos företagarna (inspektörernas svar)	s. 41
★ Förslag till lösningar (inspektörernas svar)	s. 41
★ Upplevda hinder hos Länsstyrelsen (företagarnas svar)	s. 44
★ Förslag till lösningar (företagarnas svar)	s. 44
★ Upplevda hinder hos andra myndigheter (företagarnas svar)	s. 46
★ Förslag till lösningar (företagarnas svar)	s. 47
★ Ytterligare hinder i verksamheten (företagarnas svar)	s. 56
★ Ytterligare hinder (inspektörernas svar)	s. 56
★ Det goda exemplet (företagarnas svar)	s. 63
★ Tips och idéer för utveckling (näringslivsutvecklarnas svar)	s. 64

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN